

Nábót szőlője.

(Egyházi ünnepélykor.)

Alapíge: I. Kir. 21 r. 1—3. v. „Történt ezek után, hogy a Jezréelbeli Nábótnak egy szőlője volt Jezréelben, Akhábnak, Szamaria királyának a háza mellett. És szóla Akhábel Nábótnak, mondván: Add nekem a te szőlődet, hogy legyen veteményes kertem, mert közel van az én házamhoz és neked érte jobb szőlőt adok annál, vagy ha neked tetszik, pénzül adom meg az árát. És felele Nábót Akhábelnek: *Isten őrizzen, hogy neked adjam az én Atyámtól nyert örökséget*“.

Egy alapjában véve közönséges és mindennapi, de mélyen a lélekbe markoló jelenet van megörökítve az alapígeben. A jezréelbeli Nábótnak egy darabka szőlője volt. Egy kis terület, amilyen általában szegény embereknek lenni szokott. Mennyi szebb és értékesebb szőlő lehetett „a tejjel és mézzel folyó“ Kanaán híres szőlőhegyeiben: a Karmel hegy oldalán vagy a Gecsemáné kert környékén! De a király éppen a Nábót szőlőjét kívánta meg. A terjedelmes királyi kertek szomszédságában lehetett. Talán utjában állott a király továbbterjeszkedési vágyának? Talán zavarta a kilátást vagy hátrányos volt a művészileg gondozott királyi lugasokra? Mert azt már nehezen hihetjük el, hogy valóban veteményes kertre volna szüksége a nagy kiterjedésű birtokokkal rendelkező királynak. Elég az, hogy a király szemet vetett erre a kis darabka szőlőre s kérte akár cserében, akár pénzért. Meglehet, hogy a király bőven kárpótolta volna a szegény embert. Talán adott volna pénzt: aranyat és ezüstöt bőven; vagy adott volna szebb, terjedelmesebb és sokkal értékesebb birtokot, amelynek jövedelme sokszorosán túlszárnyalta volna kis szőlőjének sovány jövedelmét. Milyen jól fogott volna a nagyobb jövedelem, amely apasztotta volna élete súlyos gondjait! Mindhiába! A józan számítás minden felhozható érvét elhallgatta a hálásan dobogó szív s az anyagi előnyök rózsás kilátásait túl-

szárnyalta a kegyelet érzése. „Isten őrizzen, hogy neked adjam az én atyámtól maradt örökséget“, ezekben a szavakban törnek elő a szegény ember lelke mélyén élő érzelmei. Eszébe jutottak ősei, akik szintén arra a helyre hullatták drága verejték-gyöngyeiket. Azon a földön imádkoztak Isten áldásáért és annak árnyas bokrai között pihenték ki fáradalmaikat. Annak a földnek bora tüzesítette s azért folytattak nehéz harcokat ellenségeik ellen. Ezeket a drága hagyományokat, ezeket a szent emlékeket nem lehet pénzen megvásárolni. Lelki javak ezek, amelyek minden aranynál és ezüsthöz többet érnek. Inkább maradjon szegény és szükölködő, minthogy az ősök emlékét megsértse, örökségét elvesztesse s ezáltal méltatlan legyen apáihoz. És szülőjét semmi áron el nem adta. Még a királynak sem.

A mai kor földhöz ragadt és a pénz bálványát imádó gyermekei, kik apát, anyát, jellemet és becsületet készséggel bocsátják áruba s egy tál lencséért szívesen lemondanak az örökségről: gúnyos mosolygással fogadják s érthetetlennek találják Nábót eljárását. Pedig Nábót örök időkre szóló példányképe lett *az ősök emléke tisztelésének s az ősi örökséghez való ragaszkodásnak.*

Mindenkinek vannak drága emléktárgyai, amelyekhez valamely láthatatlan, de örökre élő kapocs fűzi. Egy darab föld, egy ház, egy sírdomb, egy biblia, egy kép vagy egy jelentéktelen kis tárgy, amely őseire emlékezteti. Külsőleg talán értéktelenek ezek az emléktárgyak, de tulajdonosuk előtt megbecsülhetetlenek s akárhányszor egy egész világot jelentenek. Szentek az ilyen emlékek s lelki durvaságot árul el az, aki áruba bocsátja. De az ilyen magán emlékek és örökségek mellett vannak közös kincseink és örökségeink s ez utóbbiakról kívánok ma beszélni.

*

Közös örökségünk elsősorban *vallásunk.*

Nem mondom, hogy e nagy világon nincsenek sokkal több hívő lelket számláló vallások, sokkal fényesebb és látványosabb egyházak, mint a mi vallásunk és egyházunk. Hiszen sokat olvastam e nagy világ különböző vallásairól, melyek káprázatba ejtő szertartásaikkal, hatalmas elmével kidolgozott hitrendszerükkel, millió meg millió hívőt számláló nagy tömegekkel szinte szédületbe ejtenek. Nem mondom, hogy nincsenek szebb templomok, mint a minők ezek az egyszerű fehérre meszelt s a legtöbbször szegény emberek filléreiből és véres verejtékéből épült unitárius templomok. Hiszen én is láttam nagy székesegyházakat, amelyek az építő művészetnek remek alkotásai, amelyek belső díszükkel, gazdagon megrakott szent képeikkel s aranyozott fényes oltáraikkal és nagy termeikkel a fenségesség érzetét ébresztik fel az emberben,

amelyeknek megbámulására messzi földről elzarándokolnak. Szívesen elmélyedek azoknak a nagy világvallásoknak a tanulmányozásába. Lelkem hálával telik meg Isten iránt, aki ilyen nagyszerű dolgokban is kijelenti magát. Szeretem azokat az embereket, akik Istenben bizó válaszos áhitattal keresik fel azokat a díszes templomokat s leborulnak azok előtt az aranyos oltárok és szent képek előtt; mert őket is csak a saját hitük üdvözitheti.

De mégis úgy érzem, hogy az én igazi meghitt otthonom nem azokban a szédítő székesegyházakban van, hanem itt ezekben az egyszerű, kicsiny unitárius templomokban, amelyeknek minden egyes köve az ősök hitéről, az ősök áldozatkészségéről és verejtékezéséről beszél előttem. Mintha itt az orgonának szelid hangjára megjelenének régen porladozó őseink, akik annyit küzdöttek, szenvedtek és annyi méltatlan üldözést állottak ki s mintha engem is árvaságomban és elhagyatottságomban annak az örökké élő Istennek a gondviselésével, biztatnának, aki őket sem hagyta el a nehéz időkben s még a szenvedéseket is javukra fordította. Óh áldásos és üdvösséges minden szempillantás, amelyet a mult drága emlékein elmerengve tölthetünk a mi egyszerű kicsiny templomainkban. Legyünk bár ketten avagy hárman; de körül lengenek őseink szellemei, akiknek a viharokban megedzett hite és kipróbált vallásossága, a mi kicsiny hitközségünkben reánk is lendítőleg hat.

Avagy nem tapasztaltad-e kedves atyámfia, hogy amikor egy holdvilágos tiszta estén lelked elmerült a csillagos ég végtelen boltozatán s szemeid nem teltek be az isteni látvány gyönyörűségével: mégis bizonyos szent remegés fogott el egyedülvalóságod érzetében s úgy kívánczoltál ebből a végteienségből, ebből a nagy fennségességből valamely szűkebb körbe, valamely enyhületet árasztó meleg fészekbe. És ha a végtelen világból csöndes kis családi otthonodba menekültél, ahol a tűz szelid fényénél felidézted édes apád, vagy édes anyád drága emlékezetét, akik szeretettel simogattak és puha ágyba betakartak: nem éreztél valamely kimondhatatlan melegséget és kimagyarázhatatlan lelki nyugalmat, amelyet az édes családi othon körén túl sehol meg nem találhatnál.

Ne, óh ne kérdezzétek tehát, hogy mi az észszerű oka a szív ezen ellágyulásának, a kebel ezen titkos, boldogságot árasztó nyugalmanak. Azt szónok ki nem beszélheti, író le nem írhatja, költő meg nem énekelheti, festő meg nem festheti. Olyan az, mint a hit, vagy a szeretet. Csak érzi és tüzésnél melegedik az, aki az ősök emlékét tiszteletben tartja s akinek lelkébe az ősi fény a letűnt századok homályán is átszűrődik, hogy gazdagítsa a jelen szegénységét.

Árvák és elhagyatottak vagyunk ma? Miként hajdan Izrael fiai Babilon-

ban, lehajtott fejjel és szomorú szívvel sirunk és könnyezünk? Pusztuló egyházunk és veszendő iskoláink romjai fölött csak keseregni tudunk, mint Jeremiás Jeruzsálemben? Jöjjetek ide a rideg világ kiméletlen támadásai elől ez egyszerű unitárius templomokba. Itt egy zöldülő szigetet találtok, amely mindig lelki nyugalmat ad. Találtok egy mindig üdén csörgedező forrást, amelyből tikkadozó lelketeket megnyihithetitek. Találtok olyan lelki javakat, amelyek gazdagokká tesznek szegénységetekben, megerősítnek gyöngeségetekben, megvigasztalnak bánataitokban s Isten segítő jobbát mutatják a kétség és bizonytalanság óráiban. Jöjjetek ide s emlékezzetek! Emlékezzetek az egyházalapító Dávid Ferencre, ki mártír halállal pecsételte meg az egy Istenben való hitének igazságát. Emlékezzetek e kicsiny egyháznak vérrel és könnyel írott történetére! Hiába való volt az ellenségnek minden ádáz dühe, minden alattomos fondorlata. Isten mindig küldött prófétákat és apostolokat, akik most a szellem fegyvereivel, majd anyagi áldozataikkal megmentették az igaz ügyet. E dicsőknek szellem-alakjai, élükön az egyházalapító első püspökkel, lengnek itt körülöttem most is. Az ők hitük bátorítólag, az ők buzgóságuk emelőleg, az ők lelkesedésük lendítőleg s az ők igazságuk elragadólag hat reám, mert az ő hitük az én hitem, az ő reményük az én reményem s az ő Istenük az én Istenem. Oh emlékezet, te drága és egyetlen paradicsom, amelyből ki nem űzhet senki, amelyet el nem vehet semmi hatalom, de amelyet semmiféle földi gazdagsággal megvásárolni nem lehet! Mások tekinthetnek vissza több százados multa járhat be emlékezetük fényesebb korokat és szebb sikereket, de nekünk mégis legkedvesebb a mi történetünk, a mi multunk, a mi vallásunk. Azért őrizzen meg az Isten attól, hogy valaha eladjuk a mi Atyáinktól maradt örökségünket.

*

• Közös örökségünk továbbá *édes anyanyelvünk*.

Mennyi mindenféle nyelv van ezen a nagy világon! A madarak sem tudnak annyiféle dalt zengeni, mint ahányféle nyelven beszélnek az emberek. Egyik nyelv talán szebb, hajlékonyabb és gazdagabb, mint a másik, de egy sincs olyan, amelyet szégyelni kellene. Egyedül a bűnnek és erkölcstelenségnek a nyelve kárhóztos, mert az, ami megfertőzheti az embert. De a szépet, az igazságot, a békességet, a szeretetet a világ bármely nyelvén hirdessék, mindig kedves Isten és emberek előtt. Mindig irigykedve gondolok azokra a boldog emberekre, akik minél több nyelvet beszélve, bejárhatják ezt a kerek világot s láthatják Istennek a világ különböző tájain: a tengerek végtelenségén, a szárazföldön, emelkedő hegycsúcsokon vagy a virágos rónaságokon elterülő dicsőséget. Láthatják a különböző világrészekben, a különböző éghajlat alatt

tenyésző növény- és állatvilágot. Vagy eredeti nyelven tanulmányozhatják az emberiség szellemi óriásainak: kiváló íróinak, költőinek és prófétáinak munkáit. Oh mennyivel több szépet látnak s mennyivel nagyobb és teljesebb vonásokban látják ezek a boldog emberek az egész világot betöltő Isten dicsőségét! Azért csak tanuljon és tudjon mindenki, aki csak teheti minél több nyelvet, mert a közmondás is azt tartja, hogy „mindenki annyi ember, ahányféle nyelvet beszél“.

De mégis a világon élő és létező nyelvek között reám nézve a legszebb és legelső az én anyanyelvem. Más nyelvek lehetnek szebbek és zengzetesebbek. Fejezhetnek ki több érzést és gondolatot. Őrizhetnek a múltból több lelki kincset. Szélesebb körben több emberrel hozhatnak kapcsolatba. Mégis az én szívemhez a legközelebb van az a nyelv, amelyet édesanyámtól tanultam. Miért? Kérdezitek talán? Hát lehet-e kérdezni a gyermektől, hogy minden anyák között miért szereti a legjobban a saját édesanyját. Lehet-e kérdezni, hogy miért szereti a költő legjobban a maga versét, a festő a saját képét, a jegyes a jegyesét, a katonája a hazáját, a gazda a saját állatját, birtokát vagy otthonát? Azért mert az övé, mert mindenkinek ott van a szive, ahol van a kincse.

Alig van nagyobb kincsünk, mint nyelvünk. Ezen a nyelven beszéltek és irtak apáink s ez a nyelv őrizi érzelmeiket és gondolataikat. Ennek a nyelvnek tükrében látjuk őseink hányt-vetett történelmét, vágyát, reményét, küzdelmeit és csalódásait. Istenem! milyen szegények és elhagyatottak volnánk mi ma, ha múltunk dicső történelmét édes anyanyelvünkön nem olvashatnók, ha nem lelkesülhetnénk velük a sikerekben s nem sirhatnánk velük a csalódásokban. Milyen szegény és szánandó volna az a magyar, aki Petőfinek vagy Arany Jánosnak a költeményeit nem tudná eredeti nyelvén olvasni.

Ezen a nyelven tanított meg édesanyám kimondani az egy Isten nevét. Ezen a nyelven tanultam az első imádságot. Ezen a nyelven hirdette Dávid Ferenc az istenegység magasztos ígét s ezen a nyelven olvashatom kicsiny egyházam szép és fölemelő történelmét. Ugy tetszik nekem, hogy ezen a nyelven szól körülöttem a szellő susogása s a vihar zúgása; ezen éneklik a madarak bűbájos dalaikat és ezen a nyelven hívnak a harangok a templomba. Mennyei zene ez a nyelv az én fülemnek s úgy érzem, hogy nélküle árvább volnék, mint az apátlan és anyátlan gyermek, elhagyatottabb, mint akinek nincs háza, otthona és jóbarátja.

Kérdezzétek csak meg azt az idegenben utazót, aki hosszú időn keresztül nem találkozott honfitársaival, hogy anyanyelvén cserélhette volna ki gondolatait és érzelmeit, hogy mit érzett, amikor szülőföldjére leborulhatott s fölhangzani hallotta régen nélkülözött anyanyelvét. Nin-

csen az a muzsika, amely meg tudná szólaltatni ezt az érzést. Nincsen a világnak az a kincse, a földnek az a gazdagsága, amely kárpótolni tudna édes anyanyelvem szépségeért és áldásaiért. Azért Isten őrizzen, hogy ezt a szent örökségemet valaha eladjam.

Még sok szép és becses közös örökségünk van, mint iskoláink, műveltségünk, szokásaink, a különböző népviseletek, amelyek ami faji jellegünket domborítják ki. De ezekről ma nem szólok. De annál inkább kérlek, hogy a mai ünnep emléke tegye még erősebbé vallásunk és anyanyelvünkhöz való lelki kapcsolataitokat, hogy a világ semmi kincseért, a legsúlyosabb kísértés idején is el ne adjátok apáitoknak eme két szent örökségét. Ámen.

Vári Albert,
vallástanár.

Templomi beszéd.

(Dávid Ferenc halála 350-ik évfordulóján).

Mk. 10. 29. Ime mi elhagytunk mindent és követtünk téged.

Aki nagy eredményeket akar elérni, nagy elhatározásra szánja magát. Érzi lelki ereje duzzadását. Vágyai sólyomszárnyakon röpködnek a magasság és mélység mérhetetlen birodalmában. Reménye úgy terjeng, mint a medréből kilépett folyó, mint a fészekrakásra készülő anyamadár.

Csak egy alkalmas pillanat kell. Csak egy váratlan külső hatás s már megtette az első lépést, melytől nincsen visszatérés. Nem kérdezi a kortársak véleményét, nem mérlegeli a mások hangulatát. Nem törődik azzal sem, hogy eszelősnek, felforgatónak mondják. Előtte csak egynek van értéke: az eszmének s a benne rejlő igazságnak.

Senkitől nem remeg ő: az ige, az eszme. Vélnéd, hogy a veszedelmet, a halált, a bitót vagy börtönt keresi. De hiába kérdezed. Mindenre csak egy a felelet: tovább, tovább, még messze a cél.

Midőn ezeket a forradalmas lelki kitöréseket emlegetjük a kereszténytemplom szószékén, mindenki Jézusra gondol. Helyes és jól megfontolt elgondolás, mert Jézus úgy kezdette s úgy is végezte pályáját, mintha magából kikelve s amint ő mondta: édes bortól megittasodva lett volna. Az előtte levőktől elszakadt, az utána következőktől keveset várt. Talán magának mondotta vigasztalásul: az, aki az égi madarakra gondot visel, mennyivel inkább rólatok, kik Isten gyermekei: kiválasztottak vagytok.

Dávid Ferencről emlékezünk és Jézust emlegetjük. Ne tulajdonítassék hibául nekünk, ha azzal igazoljuk magunkat, hogy olyan közel állott ez amazhoz, mint a tanítvány a mesterhez, mint a követő a vezérhez, mint az elbűvölt a bűvölőhez.

Egyik állapot sem természetes sem Jézusnál, sem Dávid Ferencnél, sem Mohamednél, sem Dantenál, sem Luthernél, sem Sociusnál, sem Spinozánál, sem Strausznál, sem Renánnál, sem Darwinnál, sem

Martineannál. Egyik sem mindennapi, nem közönséges, nem számitással, a fejtörő fontolgatással tépelődő. Minden igaz próféta, minden elszánt apostol, minden eszmeharcos túl van azon, ami ebből a világból való. Ha nem is mindenik mondotta, amit Jézus: az én országom nem e világból való, mindenik úgy találta, hogy a körülötte zajló világban ő idegen, őt nem értik meg, eszelősnek tartják, gúnyt üznek vele, kikergetik saját templomából és örvidenének, ha földönfutó lenne.

Igy gondolkozik az a zajos valami, amit világnak neveznek, de nem ők, a száműzöttek, mert őket boldogítja, hogy eszméjükért szenvednek, miként Jézus. Kisért az a gondolat, hogy talán mindenik, tudva vagy öntudatlan, Krisztusnak hitte magát, az emberiség megváltójának.

Ha nem volt oly büszke jogotok remélni, mint Máriának, ha a ti fiatok csak itt maradott veletek, gondoljátok meg, nem benne van-e minden reménységetek. Ő, mindenik ő, a család reménysége, az öreg-ségre hajló szülő megváltója a nehéz munkától, a nyomortól, nélkülözéstől, szenvedéstől.

Az, akire most emlékezünk, Dávid Ferenc, a hitessme rabja s végül mártirja volt. A repülés mai csodás világában visszaemlékezem az első repülőre, kit a Dávid Ferenc városa határán ezelőtt talán 30 évvel láttak. Ő a föld felszíne fölött csak néhány lépés magasságban mozgott. A kezdet nehézségével küzködött, mint Dávidunk is, midőn meg volt elégedve azzal, hogy az urvacsoráról úgy gondolkozott, miként a szocinok. Mihelyt jobb és biztosabb ismeretre jutott, ép mint a repülők ezelőtt 12 évvel, már fölebb szállt az egy-Istenség magaslatára s a harmadik fokon már éppen, mint a csodás Zeppelin, megvált a kicsinyes próbáktól, megvált kezdetleges gondolataitól, mert átlátta, hogy többet áldoz Jézusért, ha őt a társ-apostol szeretetével és tiszteletével öleli át, mintha megvonja Istentől ami az Istené: az imádást, a tökéletességet, a szentséget, ami csak Istené egyedül.

Merész elszántság, önfeledtség kellett ehhez és mi volt a jutalom? Elmondhatta ama csekély számú tanítvánnyal: imé mi elhagytunk mindent és követtünk téged. Ő követte Jézust és örömét találta a kereszt fájdalomában, a mártirság reményében.

Ha nem így lett volna, kéznél volt a jó barát Blandrata ajánlata: minden tied lesz, amit kívánsz. Tied a fejedelmi kegy, tied a hitviták dicsősége, tied a sok száz eklézsia hódolata, tied ezután is a püspöki méltóság.

De mind hiába! A kilőtt nyíl nem ismer visszatérést, a fölkelő nap nem áll meg utjában, az erős tölgy törik, de nem hajol meg a vihar előtt.

Csak egyszer mutatkozott gyengének, érzékenynek. Csak egyszer

láttak könnyet arcán: mikor elkellett hagyni kolozsvári szószékét és szép gyülekezetét. A fejedelmi parancs elhangzott, szeretteitől meg kellett válni örökre, hogy birái elébe álljon.

Nem tudhatjuk, vajjon nem éppen mesterével, Jézussal vigasztalta-e magát, mert ajaka már néma volt, de ki vonhatja kétségbe, hogy a gyulafehérvári gyűlésre gondolva, ő a hitbuzgó keresztény, Krisztust látja Pilátus előtt. Bocsásson meg nagy lelked Dávid Ferenc, hogy a XX-ik század papja olyan közel látja a dicsőség sugármezébe öltözött lényedet Isten fiához, Jézushoz. Ő tanította, mindnyájan Isten gyermekei vagytok, Isten lelke lakozik bennetek. Ők a mártírok bizonytalán találkoznak Isten trónja előtt.

De hol vagytok ti Péterek, hadd halljuk hányan dicsekesztek, miként ő, néhány társával: mi elhagytunk mindent és követtünk téged.

A történelem eseményei megismételték önmagukat. Dávid Ferenc mellől, szép simán, csendesen eltűnt az iménti 400 papnak csaknem egész serege. Akik hívek maradtak, azok nem lelték honukat a hazában: szétszóródtak, mint ősszel a falevél.

De mégsem. A hitigazság pajzsát nem lehetett eltörni. Csak sebeket, nagy lékeket, kemény töréseket szenvedett, de lényege, jellege megmaradott s az időkben működő isteni bölcsesség új napot derített Déva komor, büszke várának ormára.

Ha talán kevés ajakon, ha megviselve s megfogyatkozva, de törve nem: él és zeng a mártír Dávid neve Kárpátoktól túl a nagy Óceánon. Mi, akik hívek maradtunk, bizony „elhagytunk mindent, hogy kövessünk téged“.

Csekély számunk, szegénységünk a mi vigaszt nyújtó büszkeségünk. Szegénységünk foszlányai közül kicsillognak azok az aranyigazságok és gyémánt fény sugarak, melyeket az ő nagy lelke bevitt a hit világába. Ha akkor halványak és homályosak voltak, jött a legtökéletesebb gyémántcsiszoló, az idő s kik eddig láttunk homályosan, most már látunk szemtől szembe. Isten megdicsőíti önmagát a kicsinyekben.

Nem keressük többé sirodát, nem emelünk panaszt vádlóid ellen, mi Dávidunk, sőt hálát adunk a mi egy igaz Istenünknek, hogy új nap fényle reánk annyi veszély után.

Halálod napja tanuságra hív! Szeretnők, ha nem kellene vádlottként állanunk a nagy bíró előtt.

Bocsásson meg szent emléked. Dicső emléked napján teszünk szent fogadást, hogy hitünk Istenén kívül nem fogunk imádni mást. Ámen.

A végéig járt út.

Máté V. 21—22. Hallottátok, hogy megmondatott a régieknek... én pedig ezt mondom néktek...

Déva várának porladozó romjai közé hozsánnás csapat látogat el az idén, a meghalt mult bozótos serpentinjein fellátogat az élet. Ahol valamikor drágaköves, dölyfös nagyurak jártak, mulattak, éltek, csatáztak, — ma ünnepi ruhába öltözött nép halad zsoltárral és imával ajakán. Mindenkinek egy ember képe lebeg szeme előtt, egy név hívja fel, a fellegekkel dacoló sziklacsúcsra, és az az ember nem valami hajdani büszke, nem a vár régi urai közé való, sőt éppen ellenkezőleg, — szegény, elítélt rab, akit lecsuktak a paloták alá, börtönök mélyére. De ő onnan alulról mégis mindannyi fölé emelkedett, olyan magasra, hogy alakját a művelt világ minden szegletéből egyaránt látják, látják és csodálják. Ez az év a háromszázötvenedik évfordulója annak, hogy ez a börtönök mélyére csukott rab, Dávid Ferenc, végleg megszabadult — a halál megváltotta rabláncaiból.

Minden ország és minden nemzet történelem könyvei legelső oldalán őrzi azokat a halhatatlan halottakat, akik a jövő-menő századok homályán át is élni látszanak. Minden nemzetnek s minden hitvallásnak vannak nagyjai, emlékünnepek végelethatalan sora mutatja ezt. Ám minden emlékünnep egyuttal mérleg, amelyre a világ ítélőszéke előtt, egy-egy nemzet, vagy vallás rátétezik. Mutassátok meg azt az embert, akiért emlékünnepeket ültök és én megmondom: mennyit érnek az ünneplők!

És azt az egy embert is lehet rosszul ünnepelni. A szeretet apostolát is lehet a gyűlölet emlékezetévé kisajátítani. Az igazság keresőjének ünnepe is ámitások görögtűzévé sziporkázhatik el. Az életből magából is válhatik halál, ha rosszul emlékeznek az ünneplők.

A legtöbb emlékünnep halottakat hív tetemre. Pedig az igazi nagyokra való emlékezés legnagyobb paradoxona a halál. Lánglelkek, akik legendás évtizedeken által világítani vágytak, kialudt fáklyákká lesznek

néha, mert az utódok gyarló szemei a lángba nem, hanem csak az üszökbe tudnak belenézni.

Ez az ünnep ne legyen halottsiratás! 1579 november 15-én Dávid Ferenc nemhogy meghalt volna, sőt inkább átadatott Isten szent akaratára folytán a legteljesebb életnek, hogy eljövendő századokon át világoljon, Erdélyország bércein is túl, az egész világnak.

És gyűlölet köve se legyen az az emléktábla, amelyet három világrész unitáriusai a romok közt újra felállittanak! Három és félszázad viharzott le azóta, hogy a szenvedély, előítélet és megbotránkozás szentté avatta számunkra Déva várát. „Birnunk kell azon okos akaraterővel, hogy ne fájjon szívünk, amikért elődeinké vérzett...” mondja egyik nagy történetírónk. Erőszak, gyűlölet, elfogultság, mind, mind csak tűnő árnykép, mely eltűnik, ha egyszer a legnagyobb árnyék reáborítja sötétjét.

Legyen ez az ünnep az élő Dávid Ferencnek ünnepe, az élőé, aki diadalmaskodott a halálon!

* * *

Alapigénk szavai forradalmi szavak. Hallottátok, hogy megmondattott a régieknek... én pedig ezt mondom néktek! Akik úgy szeretnék feltüntetni a kereszténységet, mint egy megkövesült, dogmákba merevült igazkodó szellemi börtönt, azok súlyos cáfolatot nyernek ezekben a szavakban. Mert ezek a szavak Jézus szavai. Az élet fejedelméé, aki eljött, hogy új igazságoknak friss kapukat tárjon.

Minden él és minden fejlődik lassan. A világ négy sarkán átlehel a termékenység szele s a bimbóból virág, rügyből gyümölcs érik. A föld alvó elemei megnyitják méhüket s napsúgártól napsúgárig nő, terjed, gazdagszik, fejlődik minden, ami csak él.

A lelki élet szent dolgaiban is örök törvény a fejlődés útja. Mi lett volna e világból, ha csak a természet nőtt, gyarapodott volna s a lélek maradt volna együgyü, gyáva, szárnyak nélküli! Mit érne a ma csodálatos kulturája, a fejlett államélet, lehetetlenségek megvalósulása, a gépek mesés tökéletessége, ha az ezeket kormányzó ember lelkileg még ott tartana, ahol barlanglakó őseink tartottak valaha? Mit érne mind ez anyagi tökéletesség, ha a világ titkaiból, a lét céljából, Isten szándékaiból nem tudnánk többet, mint egykor a tűzimádók, kik önmagukat áldozták fel tudatlanságuk oltárain? Vajjon minden anyagi tökéletesség nem oda vezetne-e, hogy ölés, gyilkolás szörnyű mészárlások lázálmaivá változzék a történelem, ha a lelki élet fejlettsége tiltó szavát fel nem emelné ellene. Vajjon a világháborús a jelen borzalmi örült fegyverkezése, amikor minden nemzet minden nemzettel szemben áll, nem annak a következménye-e, hogy a nagy technikai haladásban megfeled-

keztünk saját lelkeink tökéletesítéséről? Felnőtt emberek fegyvereit lelki gyermekek kezeire adtuk, csoda-e hogy vértenger fakadt e játékszerek nyomán? Pedig vajjon a fegyver-e a hibás, a technikai kultúra, mely csak romboló fegyvereket tökéletesített, vagy pedig a gyermek, aki elfelejtett férfivá lenni?!

A lelkét elvesztett ember, a lelkitörpe gyermek megváltására közbeavatkozik időről időre az Isten. Látnokokat, prófétákat küld el, hogy utat mutassanak nekünk a lelki fejlődés rengetegeiben. Ám tudatlanságában makacs az embergyermek s az őseitől hallott meséket tulontúl szereti. Ezért kell, hogy kiáltó szavak szülessenek a próféták ajkain, ezért kell, hogy szembeszálljanak egész világokkal, hogy megcáfolják a tegnapi igazságait a holnap ígéreteiért, ezért kell hogy így kiáltsanak hozzánk: Hallottátok, hogy megmondatott a régieknek... *én pedig ezt mondom néktek!*

Kemény és büszke szavak. Az emberek nem szívesen hallgatják. A kemény szavakat legtöbb ember kikerüli, elkárhoztatja. Nem úgy van-e hogy mi csak a szelid szavakat szeretjük, akiknek hízékedés a beszéde? A közepszerűség, nagyravágyással tetézve, rendesen behódol a szokás, a hagyomány, a gondolkozni nem szerető orthoxia biztonsága előtt s elítéli azokat, akik új igazságokat hoznak. Pedig a szokás szigorú börtön, rég halott és porrá vált emlékek lakataival lezárva. Börtön, amelynek kulcsai halottak kezeiben vannak. Ám ha eljön az, akit Isten küldött, hogy feltörje ezt a börtönt, kemény szavakkal kell jönnie, hogy kulcsok nélkül is feltörjenek azok a zárok! Ezért kellene a kemény szavak.

Es büszke szavak is ezek. De nem a felfuvalkodottság szavai, melyek hiuságon alapszanak. A hiuság mások véleményére támaszkodik, — a büszkeség csak a saját magáéra. A hiuság forrása kívülről fakad, — a büszkeség belülről, önmagunkból. A hiuság csak inda, mely hajlik, csak levél, mely megremeg a legkissebb szélfúvásra is, — a büszkeség tölgy, mely minden viharral dacol. Az egyik elfutó felhő, melynek árnyéka van, — a másik szikla, kemény. Az egyiknek jellemzője a gyöngegség, — a másiké az erő!

Hallottátok, hogy megmondatott a régieknek... Én pedig ezt mondom néktek! Kemény és büszke szavak, de hivatva vannak megváltani egy világot! S jönnek a próféták századokon által, kemény és büszke szavakkal, hogy megöljenek sok régi babonát s trónra üitessenek új igazságokat. Tiszteljétek azokat, akiknek ez a jelmondatuk: Hallottátok, hogy megmondatott a régieknek... *én pedig ezt mondom néktek!*

Mi hát az az eszme, az az igazság, amelyet Dávid Ferenc más-kép tanít, mint elődei? Miben rejlik igazi jelentősége?

Dávid Ferenc jelentősége egy végig gondolt eszme, lényege egy végéig járt út!

Ugy foghatjuk fel ezt az életet, mint egy hosszú, hosszú utazást. Születésiünkkor elindulunk az élet útján s megyünk rajta, amíg visz testi és lelki erőnk. Sokan nem jutnak messze. Már az út elején megállanak, mert régi mesék azt mondják nekik: az út további részén ismeretlen szörnyetegek leselkednek az ártatlan utazókra. S ők megállanak, letelepszenek s az út további részéről csak mesélnek egymásnak csodadolgokat, mert hiszen sohasem jártak arra. Egy ifiusági regény jut az eszembe, amelyben eltéved egy keresztes csapat. A szentföld harcosai voltak s vitézek, míg ebbe az elfeledett völgybe nem tették a lábuk. S itt maradtak. Régi mesékből emlékeztek csak arra, hogy mikor és miért jöttek s ezek a régi mesék arról is beszéltek, hogy, túl a hegyeken vérszomjas, hitetlenek lesnek rájuk. Ott maradtak hát a völgyben. Századok jöttek, századok mentek, Jeruzsálem falain keresztény törökök és arab zsidónak adta tovább a zászlót, csak ez az eltévedt kis csapat, az ők utódaik hitték rendületlenül, hogy őket a völgybe zárva őrzi a hitetlenek vérszomjas serege. Ilyenek ezek az út elején megálló is. Ismeretlen rémségekről, titkokról mesélnek s ott ragadnak az út kezdetén, az elfeledés völgyében, míg felettük tovarohan az élet fejlődő áradata. Hallottátok, hogy megmondatott a régieknek, tartsátok hát ahhoz magatokat, ez az ők jelmondatuk.

Ismét egy másik csoport is elindult az úton. Bátrabbak, mint az előbbiek, mernek és akarnak látni. Tovább is jutnak, de szemük lent jár a porban, az út keresésében elveszítik szemeik elől a célt. Mert mit látnak ott lent a porban? Szürkeséget, elmulást, hiábavalóságot. Mi lenne egyéb a por, mint a természet tékozló fia, fejedelmi sziklák összetört maradványa, csodálatos mezők meghalt humusza. S a por vizsgálói felfedeznek egy por-filozófiát, az elmulás, a hiábavalóság, a szürkeség bölcséletét. Hallottátok, hogy megmondatott a régieknek? — kérdik. Nos hát mind hazugság volt. Nincsen az élet színes arca mögött más, csak por, nincsen is az életnek más értelme: csak por, csak elmulás, szürkeség. Porból lettünk és porrá leszünk, de nem Isten életadó lehelete folytán, hanem csak szeszélyből, a szél kis játékaként; mely porból várakat épít magának, vagy néha sziklát, termékeny mezőt, néha embert, hogy aztán szétfujjon mindent egy napon. Így folyik ez a játék.

S óh, de kevesen vannak azok, akik az út hősei tudnak lenni. Akik mernek tovább menni s fel tudják emelni fejüket a porból, a messziről világló cél felé. Amíg a tömeg hagyja peregni élete örök filmjét s

vagy a vakhit, vagy az istentagadás martaléka lesz, — addig ez a kevés bátor halad tovább új igazságok felé.

Dávid Ferenc ezen kevesek közé tartozott. Ő végig ment azon az úton, elejétől végéig merte gondolni azt az eszmét. Hallottátok, hogy megmondattott a régieknek: Ne menj tovább, ismeretlen veszélyek leselkednek az út szakaszán! Ő tovább ment és visszakiáltott nekünk: „Jöjjetek utánam, nincs veszély annak számára, aki Istent keresi!” Hallottátok, hogy megmondattott a régieknek, csodás mithológiák, érthetetlen teológiai dogmák mentik meg a ti lelkeiteket! Ő tovább ment és vissza kiáltott: „Az út tiszta fényben ragyog, nem érthetetlen az Isten s nem mithologikus dogmákban találhatjátok meg a lelketek üdvösségét. Csak az üdvözü, aki személyesen keresi Istent s nem dogmákban, nem az eredendő bűn szörnyüségében, hanem a maga élő valóságában, az egyetlen egy, az igazi Istent, aki Atya!”

S ment tovább és tovább a lelki élet e rettenhetetlen bajnoka, amíg csak el nem ért Déva váráig, 1579 november közepe táján. Vajjon itt elvégződött minden? Vajjon minden út Dévára vezet, a Golgothára? Vagy pedig máshova érkezett meg Dávid Ferencz? Kérdések, amelyre felelni nehéz. Életünk útja két magas hegylanc között vezet. Hogy mi van túl, csak akkor tudhatjuk meg, ha magunk is végig megyünk ezen az úton. Földi okoskodással hiába próbálunk mögéjük nézni. Kiáltunk? Az egyetlen válasz saját hangunknak kétségbeesett visszazengése lesz. A halál sivataga felett a Sfinx néz köszemeivel, néz, mint maga az örökkévalóság, de nem felel!

Hallottátok, hogy megmondattott a régieknek... én pedig ezt mondom néktek! Hát vajjon most már semmit sem mond meg Dávid Ferenc? Ép most nem felel, amikor pedig a világ szorongó figyelme lesné választát? Dehogy nem. Felel s legelső felelete az ő példája lesz. Elindult egyszer Kolozsvárról egy ifjú, hogy megkeresse az Istent. Ő is megállott először, a régi mesék az ő lábait is guzsba kívánták kötni. De nem sokáig. A férfiukor hajnala még nem is érintette delét s élete árnyékai még mind nyugat felé hulltak, amikor megindult tovább, járatlan úton. Tudta, hogy élők adóssai a holtaknak, de ezt az adósságot új igazságok elismerésével akarta leróni. Nem azt várják tőlünk a régen ellángolt fáklyák, hogy hamujukban elveszítsük önlángjaikat. Sőt küldenek előre, hogy meglobogtassuk azt a fáklyát s világosságot vessünk oda is, ahova ők el nem világíthattak egykor. Sem a kereszt, sem a halál képe, fel nem tartóztathatják az igazságot s az lesz Istennek szerelmes fia, aki közelebb jut Hozzá és az igazsághoz.

Isten akarata, hogy lelkileg fejlődjék az ember. Ismerjen meg mindent, ami megismerhető, ne legyenek csúcsok, ahova felhágni nem mer,

né legyen út, amelyen megáll. A végéig járt út és a végig gondolt eszme örökségét hagyta ránk Dávid Ferenc s ez az ő felelete. Nem dogmákat, nem új hittételeket mondott ő nekünk. Hallottátok, hogy megmondattott a régieknek... én pedig ezt mondom néktek! Mit mond? A végéig járt út bölcséletét mondja. Hogy jaj annak, aki megáll s csak mesékből s régi dogmákon át akarja megismerni az Istent. Jaj annak is, aki elvész a próbán s nem tudja fejét felemelni. Szabadon szálljatok, felfelé, mindig felfelé, Isten felé!

S az emberiség nagy szent sóhajtásai nyomán kinyilik egy rózsa, mint mikor az első tavaszi napsugár rálehel a mélyen alvó rüggyre s az bimbóvá fakad, csodálatos sejtelmekkel tényé vált, titkokkal tele csodavirággá. Ez az a hit, melyről Dávid Ferenc beszél, ez az a hit, amely az utat végigjárók biztonsága, erőssége és jutalma egyben. Hallottátok, hogy megmondattott a régieknek. Dávid Ferenc is mondott valamit, Jézus is mondott valamit, a világ nagy prófétái mind, mind hoztak és adtak valamit. De mindeniknek alapigazsága, amelyről megakartak tanítani minket, egy: járd végig az utat temagad, ha Istennel akarsz találkozni. Vedd hát fáklyáidat, te huszadik századi ember, vedd fáklyáidat, Jézust, Dávid Ferencet, az előtted élt nagy szellemeket s világíts velök magad elé az útra. Azért jöttek ők, hogy világoljanak neked. De aztán utánuk temagad járd végig az utat, az igazság megismerésére, Istennek megtalálására, amely az egyedüli vég és egyedüli beteljesülés mindörökké.
Ámen.

Szent-Iványi Sándor,
kolozsvári lelkész.

Az ember.

János XIX. 5.: „Ime az ember“.

Jertek és keressük fel az embert. Megérdemli. Fáradva, küzdve törekszünk a kenyér után. Az ember drágább, értékesebb, hasznosabb, mint a kenyér.

Keressük s ha megtaláltuk, pedig csak akarnunk kell és előttünk áll, tegyük vizsgálódásunk tárgyává. Hatoljunk lényé mélyére; ismerjük meg a maga valódi minőségében. Az ember megismerésére fordított fáradozásunkat áldás, jutalom követi.

Gyönyörködni kész lelkünk a mező virágainak szépségében; összhangzatos énekében a dalosok seregének, elmerülve betelik fölemelő, édesen átható érzésekkel.

Az emberi lélek virágai még meglepőbbek, teljes színükben még pompásabbak; dalai, amelyek szive mélyéből fakadó érzések hurjain zendülnek, még megragadóbbak, hevületre indítóbbak.

Értékeket adó kincses bányák föltárulása, források felbuzogása, a rideg haszon, az elért eredmény felett fakadó megalégedést fölülmuló jutalom, áldás azoknak, akik azért fáradságos küzdelmet folytattak.

Aranynál, ezüstnél drágább, szomjat oltó tiszta forrásnál üdítőbb az ember lelkében bőven, csoda gazdagon elhelyezett tulajdonságok sokasága.

Jertek, keressük az embert! Mélyedjünk el csodás világában s meg fogunk győződni, hogy mindennél, ami ismeretünk körébe esik, amit megtalálhatunk és alkothatunk; ami áldás, jutalom és nyereség lehet törekvésünk és küzdelmünk után: mindent felülmuló, összehasonlíthatatlanul boldogsággal betöltőbb az ember megtalálása, megismerése.

Higyjétek el k. ai., igen közelfekvő lehetőség az ember megtalálása és felismerése. Magunkat kell vizsgálódásunk tárgyává tenni, megvilágosítani, fölfedni a bennünk lakozó azokat a tulajdonságokat, melyeknek összességéből alakul ki az a lény, akire megihletődéssel, büszke gyönyörérzettel, elismerő hódolattal tekintve mondjuk: *Ime az ember!*

Az ember, akiben alkotó erő a tudás, életet nemesítő az erkölcs és jövőt megvilágító a hit.

I.

Azok előtt, akik ezeket a sorokat olvasni fogják, fölösleges a tudás jelentőségét, a tudomány merész elgondolásokat is fölülmuló alkotásokban megdicsőülő erejét bizonyítgatni.

Más a megállapítás a nagyközönségre s lehet, hogy épen azokra is, akik, — hogyha ugyan lesz valaki, aki érdemesnek tartja templomi gyülekezet előtt ezeket az elgondolásokat előadni, — a templomi szószékről hallják hangoztatni.

A mi népünk a tudománnyal szemben még ma is lekicsinylő, közömbös, mondhatjuk — érzéketlen. A tudás elnyerésére, megszerzésére kevésbé törekszik, mint testi, világi javak, a gazdagság több alakjában ismeretes helyzet után.

Ez utóbbiakért tulságos erőfeszítéssel, életbiztonsága kockáztatása s akárhányszor emberi nemességét veszélyeztető, sőt lealacsonyító tettek elkövetésére is reáshánja magát.

A tudás megszerzéséért, a tudományos ismeretekért még a faluja határán belül kínálkozó kedvező alkalom felhasználására is feltűnő kevesen szánják reá magukat, többen közömbösök s akárhányan ellenséges indulatuak.

Csodálkozhatunk-e, hogyha a bizonyágtevés, az életnek azokban a pillanataiban, amidőn az emberi erők mérkőznek egymással, vagy a természet hatalmaival szemben, a legtöbb ember tehetetlenségében a legjobb esetben bámul és babonás félelemmel azzal ámitja magát, hogy mindez az emberen, sőt Istenen kívül eső ördögi huncutság.

Csodálkozhatunk-e, hogyha a tudomány kincses bányáinak fenntartása, fejlesztése, tökéletesebbé építése érdekében prófétálók lelkesítő beszéde süket fülekre, gúnyolódó és becsmérő ajkakra talál?

Csodálkozás helyett fájlaljuk, sirassuk, vagy ami kívánatosabb, hathatós, lankadatlan munkával, fáradsággal igyekezzünk megértetni, hogy a tudás alkotó erő, a tudomány fölfedezője, földérítője az emberi nagyságot, dicsőséget és boldogságot biztosító áldásoknak, és megtervezője, fölépítője azoknak az alkotásoknak, amelyek mig egyfelől az emberi kiváltságosságot bizonyítják, másfelől a földi élet örömét, kényelmét és boldogságát is fokozzák, tökéletesebbé teszik.

Nézzétek afiai a ti szemeitek előtt történt és születő emberi teljesítményeket! Függesszétek szemeiteket a magasságra s a merészen repülő sas mellett csodáljátok a messziséget, száraz és tenger felett legyőző embert.

Hallgassátok a zakatoló, óriási erőt kifejtő gépekben a testében

törpe, de tudománya által a természeti erőforrásokat meghódító embert. Járjátok be a múltak idejét s az egymásra boruló lapokból olvassátok le a pusztító betegségek félelmetes száguldását, amelyeket a babonás vak-ság, az álszenteskedő szemforgatás és tulvilági ismeretlenek titokzatos idézgetésével szemben a tudomány állított meg útjukban s fegyverezte le gyógyszerek, kórházak s mindenek felett az egészséget fenntartó intézkedések által.

Lássatok, hallgassatok és nézzetek minden irányban s tegyetek bizonyosságot afelől, hogy kik azok, akiknek köszönhetitek a századok alkotásait, az emberi művelődés haladását s mindazt a jót, amelynek mindnyájan részesei vagyunk.

Ki fedte fel előttünk a múltunkat, nemzeti létünk és dicsőségünk, pusztulásunk és szenvedésünk sorozatos jelenségeit? Ki ásott mélyre bérceink alá s buvárkodott vizeinkben, hogy felszínre hozza, ami embernek hasznos és gyönyörködtető? Ki olvasta le temetőből kiásott kövekről, ércbe öntött, elfeledett vonásokból népünk múltját?

Gondolkozzatok s megtaláljátok magatok a feleletet: azok, akik tanultak, gyűjtötték a tudás erejével a tudomány kincseit; azok, akik az emberben levő ismeret utáni vágyakozást igyekeztek kielégíteni; azok, akik bizonyosságot tettek arról, hogy az emberben a tudás alkotó erő! Áldott legyen az Isten, aki adott nekünk bölcseseket, akikben a tudás összeölelkezett:

II.

az életet nemesítő erkölccsel.

Az élet önmagában is megbecsülhetetlen ajándék. Mindennek kedves és féltett legdrágább java. Az emberre nézve valóban mély és igaz értelmű kijelentés: „Jó a mi szemekkel nézni a napot“. Ennek pedig jelentőséges kiváltsága az, hogy az emberi élettel szoros összefüggésben áll a haladás, fejlődés, tökéletesedés.

A tökéletesedés kétségbevonhatatlan bizonyítéka az ismeretek által különböző téren elért vívmányok, alkotások és felfedezések mellett az embereknek egymással és egymás között őszintébb, bensőségesebb, megbecsülőbb, bizalmasabb viszony megteremtése. Sőt kétségbevonhatatlan bizonyossággal és meggyőződésre indítóan igazolja a történelmi-fejlődés, hogy az állatokkal s még az érzékellen növény- és állatvilággal is megbecsülőbb, kiméletesebb magaviseletet tanusít, az előhaladás fokozódásának megfelelően.

Dajkamese a korunkat megelőzőt s épen a történelem előtti idő tisztább, gyöngédebb, erkölcsileg az emberi méltóságot kiemelő életről beszélni. Hogy ma is az ősi vadság ki-kitör; hogy durva és kegyetlen

lelkük sebeket tépnek, megbotránkoztató, félelmetes embertelenségekkel, vérfoltokkal szennyezik be az erkölcsi életet, annak az az oka, hogy úgy a tömeg, mint az egyes a valódi műveltség alacsony fokán áll.

Épen mint a szegénység a nyomoruság ott állandó jellegű, azokban az embercsoportokban, államokban, akik között és ahol a tudatlanság sötétsége borul a lelkekre, úgy az erkölcsi élet folyama is azok világában zavaros, háborgó és elsodróbb, mert a tudás és erkölcs, az értelmi és érzelmi fejlődés szoros egymásban egységesülése teremti meg a műveltséget, amely a boldogság forrása.

Elég volt már az az oktalan, dőre és ámitó kívánság és biztatás, hogy elevenítsük fel a letűnt, a balgasággal aranykorszaknak nevezett multat. Hagyjunk fel ezzel a bénító, magasabb, tisztább légkörbe, életlehetőségbe vágyó és törekvő lelkek emelkedésre kész szárnyainak el-metszésével.

Térjünk önmagunkhoz. Vizsgáljuk emberi természetünket és adott kiváltságos erőink mellett hallgassunk lelkünk kijelentéseire, melyekben feltaláljuk hivatásunkat és azt, hogy valóban mire vágyunk, mit szeretünk. Milyen mélyen hat lelkünkre a fönséges, tiszta messzi kékségben ragyogó csillagvilág; átlátszó, önmagát föltáró kristályvizü tó betölt a gyönyör élvezetével! Tekintsetek a csillagok ragyogásánál ragyogóbb, homálytalan emberi lélekbe s látni fogjátok, hogy ahoz a szeretethez, amely midőn testvéreiért, nemzetéért és hazájáért lángol, önfeláldozóan küzd, ugyanakkor ellenségeiért is imádkozik; midőn a szegények könnyét törli, az üldözötteket védi: ugyanakkor megtalálja a lehetőséget, hogy a tudomány és erkölcs, hazafiság és általános emberi együttérzés és megbecsülés erényeit hirdesse és annak elsajátítására segédkezet nyújtson; ehez az emberi erkölcsi jellemvonáshoz mértén halvány tündöklés a legfényesebb csillag ragyogása.

És ha egy emberben, sokban ez megtestesült, valld be, hogy bennem, benned és mindnyájunkban testet ölthet s így az ilyenre tekintve fölkiáltunk: ime az ember! úgy fog hangzani, mintha minket illetne.

Tudom, ezek börtön és vérpad, kereszt és máglyán átléptek a történelem magas csúcspontjára; tudom, hogy sokan, legtöbben nélkülöztek a világ gyönyörét, a dicsőség mámorát, az ünneplés diadalútját; de azt is tudom, hogy ezekben és ezek által dicsőült meg az ember és a történelmi haladás útvonalán mind többen és többen járulnak hódolattal börtönök és keresztjükhöz s minél tovább, mind kevesebb lesz a feláldozott s többen lesznek azok, akik a tudást, mint alkotó erőt és az erkölcsöt, mint életet nemesítőt legbecsesebb kincsnek, életboldogító hatalomnak tekintve, amikor keresik, megszerzik. *Ime az ember!* a tudás és erkölcs diadalos hozsánnájára biztos meggyőződéssel várakozik s

gyönyör és vérhullatás között azért küzd, mert a jövőt *megvilágosító hit* lelkesíti.

III.

Zavaros, összeütköző, ellentétes felfogás jellemzi még mindezideig az embereket. A szerencsétlenség, a szenvedés hosszú láncolatot okozott rajongó, babonás, fanatikus hittel szemben, ott találjuk a teljes hitetlenséget. Azok mellett, akik a maguk számára foglalják le a hit csodás világának ismeretét s azzal üzérkedve, lelkeket láncolnak le, zárnak börtönbe, ott találjuk azokat, akik minden hitvallásos alakulat ellen lázadnak és akik minden közösséget, kapcsolatot megtagadnak ebben a tekintetben embertársaikkal.

És k. afiai, ez igen is érthető. Részben e tudatlanok gyávaságból, tájékozatlanságból vetik alá magukat mások önkényének; részben erkölcsi megtévedésük, bűnösségük tudatában készek a mennyei bíróság elé maguk helyett a hamis felfogás következtében természetfeletti, más emberektől megkülönböztető hatalmi befolyást, Istennel szemben is sikert biztosító varázslókat küldeni, őket érdekeik képviselőjével megbízni.

Erős, tiszta és minden kísértéssel szemben védelmező hit a felvilágosult, a tudomány által a természet rendszerében, az anyagi és lelki dolgok szövevényes, de biztos úttal behálózott rengetegében tájékozódni tudó ember segítője; megelevenítő, megnyugtató és kibékítő hit, a tudatosan erkölcsös, az erény szabályait, törvényeit önmagában feltalált léleknek sajátja.

Igy egészíti ki csodás teljességre a hit, a tudomány és erkölcs tulajdonosát azzá az emberré, akire hogyha figyelemmel tekintünk, önkénytelenül mondjuk: ime, ez *Ő*.

A történelemnek lapjai fényes följegyzésekben őrzik ezeknek alakját. Sok, drága és szent hagyománya és öröksége mellett multunknak ez a legbecsesebb. Enélkül aligha valósultak volna tényé a tudomány törekvései. Nehéz kősziklák, meglábolhatatlannak tetsző, örvénylő tengerek, ismeretlen mélységek és magasságok állottak fenyegetőleg mindannyiszor a felfedezésre indult ember előtt. És ezek mellett a kétségkedők, a földhöz ragadtak, reménytelenek gúnyja és ellentmondása.

De a hit hegyeket mozdított; tengerek felett jár száraz lábbal; a mélység és magasság létráján járt s diadalmasan hóditott.

A próféták, Jézusok és olyan sok tiszta lelke az emberiségnek, akik azért jöttek, hogy szeressenek, hogy bizonyosságot tegyenek az igazságról; hogy az emberek lelkébe egymás iránti tiszta szeretet öntsenek; hogy ezt a mi sajátos és egyedüli ember-világunkat az Isten országává fejlesszék: bizonyára visszavonultak, elhallgattak volna s ma sem hoz-

nának áldozatot az erkölcsi élet fölépítésére, hogyha a jelen, ködén át a messzi jövőbe átsugárzó hit csupa mese, ábránd, rajongás és hatalom lenne lelkünkben.

De így! Legyőzhetetlen hatalom az ember! s mind közelebb jut az édes atyához, aki az ilyenekre mondotta: „Én fiam vagy te, Én szültelek tégedet“.

Milyen fölemelően megható és áldástosztó az ilyenekre emlékezni? Emlékezzünk mi is, afiai! Tekintsünk azokra, a mi előttünk fénylőkre! Jobb énünket, tisztalelkű emberiségünket látjuk bennük.

Hála az Istennek, aki adott nekünk ilyeneket, akik tudásuk, erényük és hitük által addig, amig történelmi csapások alatt roskadozó nemzetünket, egyházunkat szerették azokat, és azok által minket szebb világ felé vezéreltek: addig szólottak az emberiség népeinek, fajoknak és államoknak az emberiség boldogabb jövőjéért.

Sokan vannak a tudomány, erkölcs és hit bajnokai és ezek között a sokak között báró Orbán Balázs! Érettük és érette, hogy adta nekünk, legyen áldott az Isten! s vezessen arra minket, hogy amiképen benne és bennük, úgy magunkban a tudomány, erkölcs és hit teljessége indítson arra a felkiáltásra: Ime az ember! Ámen.

Feltétlen hit.*

Alapíge: I. Péter II. 19., 20.

Sokszor elgondolkoztam a felolvasott bibliai helyen. Föltettem a kérdést magamnak, hogy vajjon mi lehet ennek a mondásnak igazi értelme és jelentősége. Hiszen első pillanatra nagy ellenmondásnak tetszik. Mert hogyan egyeztethető össze Isten jóságával, bölcsességével az, hogy mi jót cselekedve és mégis szenvedve türjünk. Hát vajjon lehet-e kedves dolog Isten előtt, ha a jó ember, a derék ember méltatlanul tűr és szenved? Ha a bűnös megbánja az ő bűneit és szenved alattuk, ez természetes dolog, ebbe mindenki könnyen belenyugszik. De, hogy valaki méltatlanul szenvedjen, ez minden nemesen érző ember lelkében elégületlenséget szül s nehezen tudjuk el is gondolni, hogy miképen lehet az ilyen méltatlanul hordozott szenvedés kedves Isten előtt.

[Az élet, k. ai., nagyon sok meglepetéssel szolgál mindannyiunk számára. Nap-nap után látjuk, hogy a legjobb igyekezet, a legnagyobb erőmegfeszítés is ellankad s csüggedten hull alá, mintha nem volna Isten áldása a legjobb törekvésen sem. Mindennap hallhatunk és láthatunk családokat, legtöbbször sokszorosán megpróbált, szegény magyar családokat, amelyek tönkremennek, felőrlődnek, gyermekeik földönfutókká lesznek s a kivándorlási ügynökök csábító hálójába esnek. Elhagyják a földet, amelyet apáik veritéke öntözött, vagy talán a föld hagyja el őket, kicsuszik a talaj lábuk alól, — amint mondják — pedig minden igyekezetünkkel rajta voltak, hogy megkapaszkodjanak benne.

Másfelől ennek éppen az ellenkezőjét láthatjuk, nagyon is gyakran láthatjuk épen napjainkban. Emberek és családok, akikről senki semmi jól nem tud mondani, hirtelen felemelkednek, befolyásra tesznek szert, meggazdagodnak s mint a burján a mart szélén elterjednek s árnyékba borítják az illatozó virágokat, a hasznos füveket.

Látva ezeket a lehangelő jelenségeket, gyakran föltámad lelkünkben a kétely s föltesszük a kérdést: vajjon van-e igazság valahol ezen a földön? Vajjon van-e igazságos bíró a földön és a föld határai felett,

* Szerző e beszédet elmondotta Székelyderzsben a jégverési ünnepen.

aki nemcsak számon tartja minden hajunk szálát, hanem számon kéri jó és rossz cselekedeteinket?!

Ugyan kinek ne jutott volna eszébe különösen az elmúlt tíz esztendő sok igazságtalansága és méltatlansága között, amelyeket el kellett szenvednünk, hogy vajjon látja-e a mindenható Isten a mi szenvedéseinket s megkönyörül-e rajtunk az ő irgalmassága és gondviselő keze.

Mindezek a kételyek és aggodalmak el kell, hogy oszoljanak minden vallásos ember lelkében. Az apostol szavai távolról sem jelentik azt, hogy Isten gyönyörködik az ártatlanok szenvedésében, hanem igenis gyönyörködik abban, ha mi minden csapás és megpróbáltatás között sem rendülünk meg, hanem az isteni bölcsességbe vetett hittel viseljük mindazokat. Ha valaki „Istenről való meggyőződéséért tűri a keserűségeket” — igen — ez kedves dolog Isten előtt, mert látja, hogy a próbát megálljuk, hogy van erőnk hinni benne akkor is, amikor látszólag minden jel arra mutat, hogy megfeledkezett mi rólunk. Az apostol tanítása arról akar meggyőzni minket, hogy csak az az igazi, a tiszta hit, amelyet sem magasság, sem mélység, sem öröm, sem bánat, sem élet, sem halál nem választhat el az Isten szeretetétől és imádásától. Az igazi, a tiszta hit, a *feltétlen hit*.

I.

Ismertem embert, akinek egyik hozzátartozója súlyos beteg lett. Még akkor szilárd volt hite, sokat imádkozott Istenhez, hogy tartsa meg hozzátartozóját. A kéréseknek azonban nem lett fogantja s az ember — mint mondja — ettől az időtől nem bízik abban, hogy Isten meghallgatja a mi kérésünket.

Az ember a maga kicsinységében és gyarlóságában azt hiszi néha, hogy Istennek föltételeket szabhat. Sőt vannak igen sokan s némely egyházban egészen rendesnek látszó, mindennapi dolog, hogy valaki fogadalmakat, ígéreteket tesz Istennek arra az esetre, ha valamely kérését teljesíti.

Bármilyen jóhiszemű és kegyes legyen az a lélek k. ai, amelyik ilyen módon közeledik Istenhez, vagy ilyen módon akarja megnyerni az ő tetszését, nagyon kezdetleges fokán áll a vallásos életnek. Hiszen ha így volna, akkor lassankint kiveszne a vallás az emberek szivéből. Talán százezrek között egy akad, akinek minden kívánsága teljesedik; ezzel szemben nap-nap után találkozunk megsomorodott szívű emberekkel, akiknek nincsen semmi szerencsájük s igen gyakran súlyos csapásokat kell elszenvedniök.

Ez utóbbiak között, ha sokszor találkozunk is reményevesztett hitetlenekkel, de nagyon gyakran látunk olyanokat, akiknek lelkét a csapások nem törik össze, hanem épen magukbaszállásra készítetik, aminek

következtében sokkal erősebb és tartósabb lesz szívükben az a kapcsolat, mely őket Istenhez fűzi. De ettől eltekintve is, a tapasztalat azt mutatja, hogy nem mindig azok a legvallásosabbak, akiknek minden kívánsága teljesedik; ellenkezőleg, az igazi és erős lelkeket épen a megpróbáltatások acélozzák meg s emelik fel, mert áthatja őket Isten közelségének érzése.

Bárhogy is legyen s bármilyen hatásokat is vált ki lelkünkől életünk folyása, a jó vagy a balsors váltakozása, Istenben való hitünket és bizodalunkat sohasem szabad a mi egyéni sorsunktól, egyéni állapotainktól függővé tenni. Csak az emberi nagyzás és önzés szabhat feltételeket Isten elé. Mennyivel más a Jézus hite, aki örökkévaló példát adott nekünk arra, hogy egy percig sem szabad ingadoznunk az isteni jószágba és szeretetbe vetett hitünkben.

Mennyi kísértésen és megpróbáltatáson megy keresztül ő is. Hányszor találkozik szembe az emberek ridegségével, meg nem értésével s mégis halad a maga útján szent lelki nyugalommal, mert tudja, hogy soha sincsen egyedül.

Élete végének példátlanul súlyos szenvedésében, mikor hitében már-már megrendülni látszik, feltör ajakán a sóhaj: „Úgy legyen, Atyám, ahogy te akarod“, Isten megérzésétől áthatott lelke sohasem merül el a kicsinyhitűségbe, hanem a földi élet minden nyomorúságán és csalódásain fölüllemelkedve, bekapcsolódik élete az ő mennyei atyjáéba s ez a szent kötelék nemcsak megtartja, hanem felemeli őt mind közelebb és közelebb Istenhez.

II.

Jézus példája azonban megtanít még egy másik dologra is, k. ai.

Ha valaki Istenről való meggyőződéséért tűr keserűségeket jót cselekedve is, nem azt jelenti, hogy most már csak adja át magát nyugodt lélekkel a fájdalomnak s összetett kézzel, a sorsnak való egykedvű megadással várja az idők jobbrafordulását. A szenvedésben való kitarthatás, a bölcs önmérséklés csak akkor lesz igazán kedves Isten előtt, ha új erőgyűjtést jelent a küzdelemre, az igazság diadalának kiküzdésére.

Isten nem azért küldi reánk a megpróbáltatásokat, hogy ezeknek súlya alatt elernyedjünk s elveszítsük azt a lelki rugalmasságot, amely az élet megújulásának, a szenvedések fölé való kerekedésnek szükséges előfeltétele. Az igazi vallásosság örökös megújulás és küzdelem a jóért, a jobbért. Istennek tetsző tűrés csak az lehet, amely megedzi a lelket, szárnyakat ad a szellemnek s mindig újabb erőgyűjtést jelent a jövőre.

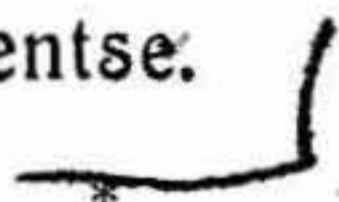
Vajjon mi lett volna, a mi szegény nemzetünkől, ha őseink min-

den csapás és üldöztetés után szárnyszegetten, elcsüggedve adták volna át magukat a lassú elmúlás és felőrlődés szomorú gondolatának, Ha ért nemzetet csapás és megaláztatás, az a mienk. Ha van a szenvedésnek lélek megacélozó ereje, az a mi fajunk ellenállásában, összetartásában, élniakarásában, kultur javai megőrzésére irányuló szent küzdelmében kell, hogy meglátszodjék.

S vajjon mi lett volna a mi kis unitárius egyházunkkal, ha dicső hitelődeink a veszély és pusztulás szinte végére mehetetlen hosszú esztendőin, évszázadain keresztül elvesztették volna hitüket s megtagadták volna a nagy és a szent igazságot, amelyet Jézustól és hitünk megalapítójától örökségül nyertek.

De mi lenne a legegyszerűbb, magános emberből, kicsiny családjából, ha egy jégverés, vagy más csapás a tétlenségbe, a hitetlenségbe, a züllött életbe sodorná!

Óh higgyétek el, k. ai., el kell hinnetek, hogy Isten nem azért küldi reánk a szenvedéseket, hogy hitünket elveszítsük, múltunkat megtagadjuk s a tétlenségbe merülve, lassan haldokoljunk, hanem azért, hogy megerősödjünk a belé vetett bizalomban, hogy a megújhódás új és egyszerű gondolatát csiráztassuk ki a szenvedések tűzének melegében. Csak ez a termékeny, csak ez a tevékeny tűrés lehet az, amely Isten előtt is kedves s amely mindannyiunk számára a megváltás és az ujjászületés bekövetkezését kell, hogy jelentse.

Ünneplő gyülekezet, kedves atyámfiai, mai egybegyülésünk egy nevezetes évfordulónak a megünneplése ebben az egyházközségben. De csodálatosképen nem annak az elemi csapásnak az emlékét akarja megörökíteni, mely több mint egy évszázaddal ezelőtt elzúgott határaitok felett. A nagy és súlyos csapásokat inkább igyekszünk valahogyan elfelejteni, semhogy külön megünnepeljük. Ez az évforduló, a hit diadalának, az Isten végtelen jóságában és kifogyhatatlan kegyelmében való alázatos keresztényi bizalomnak a magasztos ünnepe.

Gyönyörű és mélyen vallásos jelentősége van ennek a mai napra ti reátok nézve, kedves testvéreim. Szinte magam előtt látom őseiteket, akik a csapástól, a jégverésnek szörnyű pusztításától elkábulva, csüggedt lélekkel, földre lesütött tekintettel, ökölbe szorult kezekkel járnak be a határt, hogy számbavegyék a pusztulást. Bizonyára az ők lelkükben is fellobbant az első pillanatban a harag, az elkeseredettség és folytogatta torkukat az átoknak szava.

Az összeszorított öklök azonban szinte észrevétlenül imára kulcsolódtak, a lesütött szemek égre emelkedtek, az átoknak szavai, mire föl-

kerültek, az alázatos, bízó keresztényi lélek imájává magasztosultak. Oh milyen megható lehetett a jelenet, amikor ebben az ősi templomban a tönkresújtott, porig megalázott, kenyerrüktől megfosztott embereknek, a ti dicső elődeiteknek ajkán felzendült a zsoltárnak szava: Tebenned bízunk eleitől fogva s a jégösszetörte vetésből kisarjadt a hitnek, az Istenben való feltétlen hitnek és bizodalomnak gyönyörű virága.

Őseitek könnye hullásából, megtépett reményeiből kisarjadó ezt a virágszálat tűzzétek ma a melletekre, hogy ragyogjon a ti szívetek fölött a reménynek, az örökkévaló, igazságos Istenbe vetett hitnek soha el nem hervadó virága. Legyen ez az évforduló a ti számotokra a vallásosság-
nak, a templom szeretetének kiapadhatatlan forrása, szent emlékezés porladozó hitelődeinkre, akiknek erős, acélos lelkét oly csodálatos módon emelte magához Isten. Legyen áldott az Úr, aki az ősök porladó szívének rendületlen hitében ma is megdicsőíti magát s példát ad nektek, hogy miképen dicsőítsétek meg ti is a ti szíveitekben őt most és mindörökké. Ámen.

Dr. Varga Béla,
teol. tanár.

Báró Orbán Balázs emlékezete.

János 13. 15.: „Példát adtam tinéktek“.

Elmondhatta Jézus önmagáról, mert hatalommal hirdette evangéliumát. Élete nagy példaadás mindenki részére, milyen lélekkel kell az élet keresztjét hordozni!

Példát adtam tinéktek! Idézhetette Dávid Ferenc is e szavakat, mert lelkesedéssel hirdette a lélek igaz meggyőződését, hitünk igazságait, meg is pecsételte mártirhalálával a dévai várban.

Az egyházi élet mezejéről áttérünk nemzeti történelmünkre, ott is találunk olyan kimagasló egyéneket, akik joggal elmondhatták: Példát adtam tinéktek! Ilyen volt Mátyás király, ki az igazságot nagyon szerette, egész uralkodása alatt a nemzet boldogságán munkálkodott. Elmondhatta II. Rákóczi Ferenc, a nagy fejedelem, ki életét, vagyonát feláldozta a szabadság oltárán. Elmondhatta Kossuth Lajos, ki arról volt meggyőződve, hogy Isten az embert nem szolgaságra, hanem szabadságra teremtette.

Ha e nagyoknak lennének követői!?

Magas régiókban járunk, mikor e nagyokra emlékezünk. Szálljunk le hétköznapi világunkba! Itt körülöttünk, mellettünk is nincsenek-e példaadók?!

Vannak!

Az az egyszerű székely gazda, ki gyermekeit a föld okszerű művelésére, a nép vezetőinek tiszteletére, a becsület és igazság útaira tanítja, nagy példaadó, nem élt hiába, emléke fennmarad.

Az az egyszerű egyháztág, aki vallásos életével és áldozatkészségével mindenkben jó példával elől jár, az nem él hiába, emléke fennmarad.

Vannak példaadók közöttünk is, de nekünk, unitárius székelyeknek van egy büszkeségünk, kit a legnagyobb székelynek neveztek, mert példát adott nekünk a Székelyföld és népe szeretetében, a székelyhagyományok összegyűjtésében, azoknak megbecsülésében, a székely nép boldogságának munkálásában és áldozatkészségében!

Ez a nagy székely: Báró Orbán Balázs! Ez évben van születésé-

nek századik évfordulója, méltó rá, hogy száz esztendőben legalább egyszer megemlékezzünk róla!

Ez a nagy székely vármegyénkben, Lengyelfalván született 1829-ben. Atyja Báró Orbán János székely főnemes, anyja Knechtel Eugénia görög nő volt. Orbán Balázs tanulmányait a székelyudvarhelyi kollégiumban alig végezte, már 17 éves korában kénytelen Konstantinápolyba menni örökségének átvételére.

Innen lerándul Görögországba, az ókor művelt klasszikus földjére, hol lelki gyönyörűséggel szemléli a hajdani nagy kultúra maradványait, vár- és templomok romjait. Athénből való távozását így írja le: „Még egyszer felmentem az Akropoliszra, hogy leboruljak a mult századok szellemei előtt, hogy a szabadság és honszeretet fényes oltáránál esküdjem neked örök hűséget, s annyi dicső példa látásánál tanuljalak meg téged szeretni óh hazám! Szabadságodért áldozom fel életemet, s neked szentelem magamat utolsó leheletemig!”

Amint fogadta, úgy cselekedett. Keleti tanulmányútját folytatta Kisázsian, Szián, Palesztinán, Egyiptomon át, hogy taníthassa otthon ő is nemzetét. Tapasztalt élményeit mindenütt leírta, „Utazás Keleten” című művében ki is adta. Tanulmányútja közepett értesült, hogy itthon foly a szabadságharc. Sietett hazafelé, hogy ott legyen a szabadságharc hősei között, 150 emberével el is indult Magyarország felé, de Widdinél értesült a világosi fegyverletételről.

Minden vágya boldogságban viszontlátni nemzetét, de ezt ekkor szenvedésben, nyomorban találta. Kossuth szabadságharca leverve, a nemzet nagy költője, Petőfi eltemetve, a világosi fegyverletétel és az aradi 13 vértanú emléke még mindig friss sebek a nemzet testén, az ajkakon a Kossuth-honvédek bús nótája:

Honnan jössz te oly leverten bús pajtás,
Mért sír egyik szemed jobban, mint a más?
Világosról hozom a nagy bánatot,
Hol hazámnak egy nagy mély sír ásatott.

Olyanforma idők, mint a mostaniak a világháború után. Az elke-seredett népnek vigasztaló kellett. Orbán Balázs ilyen körülmények között kezd 1862-ben székelyföldi nagy körútjába, azzal a szándékkal, hogy tanít, vigasztal és menti, ami megmenthető! Nem parádés kocsi-val, hanem gyalog, apostoli egyszerűséggel indul.

Beér a faluba. Minden érdeklő, ami nevezetést csak talál. Annak a falunak neve, keletkezése, régi története, templomtornya, annak menynyezete, falfestménye, a harangok felírata, az urvacsorai kehelyig, vagy a szószék takaróig.

Amint megy az uccán, galambbugos, festett székely kaput lát. Azt

menten lerajzolja, még a kapu feliratát is lejegyzí. Aztán bemegy az „élet“-re, a székely családhoz, szóba elegyedik öreggel, fiatalal, megfigyeli székely beszédüket. Megpillantja a sarokban a tulipános ládát, előkéri a székely háziszőtteket, biztatja a fiatalokat, viseljék büszkeséggel, mint az öregek tették, mert nincs ennél szebb ruha a világon. Megtekinti az első házbau a mennyezetes ágyat. Meghallgatja a legszebb székely dalokat, ami eredeti székely, maradandó érték, feljegyzí. Miután ellátogat a község előljáróihoz, hogy a határ elnevezéseket, minden dülő, völgy, bérc, halom nevét, eredetét kitudakolja és feljegyezze. A bástyák, templomok, várak leírását sehol el nem mulasztja. Mikor e község multjával, minden nevezetességével tisztában van, akkor megy tovább a szomszéd faluba, hogy ott előlkezdje ugyanazt a munkát, amit ebben lelkiismeretes pontossággal befejezett. Ez így tart kerek 5 esztendeig, mely idő alatt bebarangolta Udvarhely, Háromszék, Csik, Marostorda és Aranyostorda magyar községeit, városait, nem feledkezve meg a természeti, történeti nevezetességekről, ezeket a „Székelyföld leírása“ című 6 kötetes munkájában kiadta. Ezzel nagy szolgálatot tett a székely népnek.

Kelemen Lajos, a Székelyföld, Erdély nagy ismerője azt mondja, boldogok lehetnénk, ha Erdély minden részének volnának olyan alapvető, értékes és lelkes feldolgozásai, mint Orbán Balázs művei.

Jókai Mór, a nagy regényíró a Székelyföld leírását a legértékesebb magyar könyvek közé sorozta.

Igy adott példát Orbán Balázs a Székelyföld és népe szeretetében, székely hagyományok összegyűjtésében, megbecsülésében.

A Székelyföld áttanulmányozása, tökéletes megismerése és leírása után most következett a második feladat, munkálkodni a székely nép boldogságáért a törvényhozói testületben, a parlamentben. Föllép képviselőnek, Udvarhelymegye többször megválasztja. Orbán Balázs méltán megérdemelte e tisztet, mert a parlamenti urak figyelmét felhívta arra, hogy ne csak az Alföld magyarjaival törődjenek, nézzenek túl a Királyhágón! Ott a Maros, Olt s a két Küküllő eredeténél, Nyárad, Nyikó és Homoród vize mellett lakik egy nép, a székely, a hunok ivadéka, mely annyiszor küzdött a keletről beözönlő barbárság ellen, mely legerősebb védbástyája az országnak, ez a nép kötelességét híven teljesítette, tehát jogairól se feledkezzenek meg.

Szónoki rátermettségével, meggyőző erejével sokszor keltett vihart a tanácskozáson s aratott győzelmet a székelység javára. Megérdemelte volna, hogy a nép tartson ki mellette haláláig, mégis megtörtént az, hogy 1881-ben a képviselőválasztáskor a kereszturi járás megfeledkezett róla, elpártolt tőle.

A nép hálátlansága az ő nagy fajszeretetét nem lankasztotta. Nem fenyegetőzött, nem méltatlankodott, habár érzékeny sebet kapott a lelkén, mert fájt neki, hogy akikért egész életében küzdött, azok fordultak el tőle, épen unitárius hitrokonai buktatták meg. Ő megaláztatásáért nem kővel, hanem kenyérrel dob vissza s a székelykereszturi unitárius gimnáziumnál háromféle alapítványt tesz, mind nagy összegekben. Így kíván bosszút állani, hogy a népnevelés előmozdítása által edze meg jövőre a népet a hazafiságban.

Igy adott példát Orbán Balázs nekünk, székely unitáriusoknak az egyházért való munkásságban és áldozatkészségben.

A legnagyobb székely 1890-ben hirtelen halállal elhunyt Budapesten, de onnan hazahozták és a Szejke-fürdőn levő családi sírboltba temették el. 1921-ben szükséges volt újból eltemetni, mert kriptája összeomlott.

Életében nem sok része volt a dicsőségben, pedig megérdemelte volna. Írói és politikai működését nem tudták még legjobb barátai se értékelni.

Pedig ez az ember olyan örökséget hagyott nekünk a Székelyföld leírásával, amit eléggé megbecsülni nem is lehet. Olyan példát mutatott szeretetben, becsületes munkában, áldozatkészségben, amit nem egykönnyen lehet követni. Ebben a könyvben hirdeti, hogy a székely nép a hunoknak az ivadéka, Attila a mi ősapánk, aki itt e földön 1500 esztendővel ezelőtt világbirodalmat alapított.

A székelység a múltban nagy feladatot teljesített, védelmezte a határt, hogy akik az ország belsejében laknak, békében munkálkodhassanak. Hivatása ezután az lesz, hogy a tudományban, műveltségben, vallás-erkölcsös életben jó példát mutasson minden más népnek. Ha a régi ideálok élni fognak a székelység lelkében, ha ez a nép anyanyelvét, hitét, földjét, becsületét megvédelmezi, a poklok kapui se vehetnek rajta diadalmat!

Azt mondtam, meghalt a nagy székely s eltemették. Csak testileg, lelke közöttünk él. Nekem úgy tetszik, mintha Orbán Balázs lelke kiemelkedne sírjából, szólana mindnyájunkhoz. Ti székelyek vagytok, akartok-e azok maradni? Szeretitek-e a magyar dalokat, a magyar beszédet, az egy Isten hitét, az édes szülőföldet, az ősöktől örökölt hagyományokat?! Ha igen, én példát adtam néktek e drága kincsek megbecsülésében, megőrzésében, ha élni, haladni akartok, az én példám kövessétek! Amen.

Báró József,
városfalvi lelkész.

Egyházi beszéd.

Alapíge: Gal. I. r. 14. v. „És feljebb nevelkedtem volt a zsidó törvényben sokaknál, kik az én nemzetemből velem egyenlők voltak, mivel felette nagy buzgóságom volt a hagyományokhoz, melyeket az én atyáimtól vettem vala“.

Minél többször olvasom Pál apostol leveleit, annál inkább kitárul előttem az ő gondolatvilágának gazdagsága s annál rokonszenvesebb alakban áll lelki szemeim előtt a kereszténység elterjedésének legbuzgóbb munkása. Keresem az okokat, melyek őt nagyá tették, a körülményeket, melyek nagyá nevelték. Lelkemből feltörő kérdésekre megtalálom a feleletet szent ígékben, ahol maga az apostol mondja: „Nagy buzgóságom volt a hagyományokhoz, melyeket az én atyáimtól vettem“. En úgy hiszem, hogy a hagyományokhoz való nagy buzgóság nevelte őt, fáját lángolóan szerető, nemzeti kincsekhez szent hevülettel ragaszkodó férfiúvá s onnan nyerte Pál a célért lankadatlanúl küzdeni tudó lelket, szenvedések és méltatlanságok közt is minden csüggedést legyőzni tudó reménykedő szívet és azt a csodálatos munkaerőt, melyek együttesen a damaszkusi út után őt a keresztény eszmék legnagyobb apostolává tették.

Atyáinktól nyert szent hagyományok emlőin nevelkedett nagyá a mi székely nemzetünknek és unitárius egyházunknak nagy fia: *Orbán Balázs* is, ki valóban feljebb növekedett sokaknál azok közül, akik vele egyenlők voltak és akinél méltóbban senki ajkára nem vehette az apostoli ígét: „Felette nagy buzgóságom volt a hagyományokhoz, melyeket az én atyáimtól vettem“.

Testvéreim! Most, amikor a legnagyobb székely születési évének századik fordulóján lelketekben fel akarom újítani az ő emlékét, nem lehet feladatomban egész élete történetét elmondani, hiszen ez egy rövid egyházi beszéd keretében szinte lehetetlenség volna, hanem inkább felmutatom előttetek Orbán Balázs képét az ő két legragyogóbb tulajdon-

ságának: a hagyományokhoz való buzgó ragaszkodásnak és a székely nemzet iránti rajongó szeretetnek tükrében.

Tudjátok-e mik azok a hagyományok? Fának, bereknek, erdőnek, — forrásnak, patakknak, folyónak, tónak és tengernek, — az egyes embernek, családnak, községnek, egyháznak és nemzetnek története van és története mindennek a világon, melyek ugyan nem jegyeztetnek fel mind a világtörténelem lapjaira, de mégis egy részét teszik a világegyetem történetének s hatása és fontossága mindeniknek meg van a maga kisebb vagy nagyobb körében. Így vannak családi, községi, egyházi és nemzeti hagyományaink, melyek szinte kiszámíthatatlan hatást gyakorolhatnak életünkre s mintegy alapját képezik jövő fejlődésünknek. És hagyományok e történetek, melyeket őseink, apáink hagytak reánk az ősi házzal, melynek ölén felcserepedtünk, az ősi röggel, melynek könny- és véráztatta göröngye megtermi számunkra a mindennapi kenyeret.

Vannak-e hát nektek hagyományaitok és részesítitek-e azokat kellő figyelemben, mint őseitektől örökölt, drága kincseket? Óh, ha igennel felelhetnétek! De vigyázzatok! meg ne csaljátok magatokat e kornak pénz- és kincs-sóvár anyagiasságával és lázas törtetésével. Ma sokan mondják, hogy nem érnek rá a hagyományokkal való foglalkozásra s nemcsak családjuk és nemzetük történetét, de még nagyszülőik nevét sem tudják. Testvéreim! az írott és íratlan történetek és szájhagyományok képezik a gyökeret, mely a múlthoz, mint az élet talajához fűz bennünket s tanulságokkal, reménységgel és szent lelkesedéssel táplálja lelkünket. S miként a kitépelt növény, a lekaszált fű elszárad, öngyilkossággal volna egyenlő az élet gyökérszálaival megfosztani magunkat.

A hagyományok e felbecsülhetetlen értékéhez ragaszkodott Orbán Balázs lelkének egész hevületével. S amikor 12 évi távollét után megcsókolhatta a hazai földet, páratlan szorgalommal és kitartással hozzálátott a hagyományok feljegyzéséhez, hogy megmentse azt a kincset a székelységnek s ösztönözze nemzeti művelődésre. Mintegy öt esztendő alatt bejárta azért az egész Székelyföldet, megírja történetét, leírja szépségeit, ismerteti a helységek nevezetességeit, a lakósságot, azok ruházatát, szokásait, mondáit, hagyományait, úgy, hogy nemcsak rengeteg adatot gyűjtött a későbbi történetíráshoz, hanem alkalmat adott mindnyájunknak, hogy ha másképp nem tehetnők, legalább a „Székelyföld leírása“ c. művéből megismerhessük szűkebb hazánk minden nevezetességeit. Testvéreim! Én áhitattal olvastam e hat kötetes műből szülőfalum történetét. Ma is lelkesedem Gábor Áronnak a kökösi hidnál vívott hősi küzdelmein. Ti tudjátok-e, hogy a ti községeitekről s ennek nevezetességeiről, mit jegyzett fel Orbán Balázs? Neknek is tudnotok kell! S minthogy a „Székelyföld leírása“ c. mű ma ritkaságok közé tar-

tozik, áldozatainkkal lehetővé kell tennünk annak újabb kiadását, hogy megismerhessük belőle szülőföldünk történetét, múltját, hagyományait s megtanuljuk szeretni ezt a földet, kitartó munkával, nemzeti művelődéssel, igazi öntudatossággal és önérzettel biztosítani itt a mi jövőnket.

Orbán Balázs másik kiváló tulajdonsága volt a székely nemzet iránti szeretet. Ez a rajongó szeretet volt tulajdoképen szülőanya a hagyományokhoz való buzgó ragaszkodásnak és ez a szeretet annál nagyobb, minél több próbát állott ki diadalmasan. Pedig ilyen próbákban és méltatlanságokban volt része Orbán Balázsnak is. A nép nem igen tudta soha értékelni az érette való munkát. S azokat a fiait, kik készek voltak érette minden küzdelemre és minden áldozatra, rövid ideig tartó lelkesedés után rendesen cserben hagyta. A népnek sohasem az kellett, aki így szólt hozzá: „Add a kezed, jöjj, küzdjünk együtt a jövőért“, hanem az, aki igérettel vagy adománnyal a jövőről a jelenre, magasztos célokról és eszmékről az anyagi haszonra irányította a figyelmet s azután lábbal tiporta a legszentebb jogokat.

Elnézem a nemzeteket, mint lelkesednek az általános emberi kultúra emeléséért, szinte képzelhetetlen az az áldozatos munka és küzdelem, melyet a nemes verseny porondján az elsőségért kifejtének a népek. De azt is látom, hogy azok tudnak legtöbbit s legelismerésremélőbbat elérni, amely nemzetek egy szeretettel és lelkesedéssel csoportosulnak azok köré, akiket az Isten magasba lendítő erővel s jövőt biztosító képességekkel ajándékozott meg.

Magunk között vagyunk, valljuk meg őszintén, hogy bizony a mi székely nemzetünk nem szokta becsülni saját fajtája kiválóságait, sőt nem egyszer erővel rángatta le fiait a dicsőség magaslatáról, idegeneket tolt mindig maga fölé, kik sem a nemzet dicsőségét nem munkálták, sem jövőjét nem szolgálták, hanem undorral fordultak el a néptől, melynek zsírján híztak s közprédává vagy alacsony alku tárgyává sülyesztették a nemzet jövőjét.

De Orbán Balázs szeretete sokkal nagyobb volt a székely nép iránt, mint hogy a meg nem értésért és hálátlanságért szeretetlenséggel, vagy éppen gyűlölettel tudott volna visszafizetni. A székelykereszturiaknak ama cselekedetért, hogy a kerület képviselőségéből kibuktatták, krisztusi módon épen a kereszturi iskolánál tett alapítványával felelt s nem szűnt meg egész életében szólani és cselekedni igaz, önzetlen szeretettel a székelység érdekében. Sőt családja nem lévén, örökösévé is a székely népet tette, midőn ingatlan javait székely fajmentési célokra hagyományozta. Daliás volt alakja, nemes volt élete és halála átmenetel az örökkévalóságba.

Testvéreim ! Én Orbán Balázst, a „legnagyobb székelyt“ születési évének századik fordulója alkalmából nem elparentálni akartam, hanem kiemelni a feledés homályából s nemzetünk iránti szeretetével és a hagyományokhoz való ragaszkodásával követendő példányképül mindnyájunk elé állítani, mert anyaszentegyházunknak és székely fajunknak Orbán Balázséhoz hasonló lelkekre van szüksége. Ámen.

Sigmond József,
jánosfalvi lelkész.

Isten jutalmazása.

(Ősszel).

Alapige: 67. zs. 7. v. „A föld megadta a maga gyümölcsét; megáld minket az Isten, a mi Istenünk“.

A természet élete őszre fordult. A nap sugarai már nem oly forrók, nem oly hevítők. Földünk pályafutásában mind jobban távolodik a naptól. A szél gyakoribb, a levegő hűvösebb lett. A borongós őszi égboltozat mind jobban figyelmezteti az embert arra, hogy a természet arculata megváltozik. Ahol tavasszal annyi virág pompázott, ahol a nyár annyi kalászt érlelt s annyi remény valóságát ígérte, ott nemsokára sárgult, vagy éppen száraz levelektől lesz gazdag a föld. S ez a gazdagság olyan beszédes hirdetője a változó életnek, a mulandóságnak. Az anyaföld rendre elosztogatja gazdagságát. Áldásait átadja a munkásoknak, megjutalmazva a verejtékezést, a szorgalmat és jóigyekezetet. S az ember, ki barázdát hasított a föld kebelén s aztán annyi aggodalommal leste a felhők távoli gyülekezését, hallgatta vetése fölött a mennydörgés fenyegető szavát s bizony nem egy helyen sirt a jégverés roppant pusztítása miatt, — az ember, a földmives ember most örvend azon, amit Isten adott. És sokan, kik a föld kebelének gazdagságát betakarítják és elraktározzák, mint akik munkájuk után a méltó jutalmat megkapták, a megnyugvás érzetével, talán diadalmasan mondják el: „A föld megadta a gyümölcsét; megáld minket az Isten, a mi Istenünk“.

Isten jutalmazását érzi a föld népe, érezzük mindnyájan.

De vajjon igazán gondolunk-e arra, hogy a saját munkánk mellett különösen az isteni erő volt az áldások osztogatója? Vajjon nem bizuk-e el sokszor magunkat és nem tulajdonítunk-e minden sikert, minden eredményt és áldást magunknak? Vajjon nem gondolkozunk-e úgy, mint az egykori oktalan ember, aki gazdagsága láttára kibővitette csüreit, de elfelejtkezett a saját lelkéről? Nem gondolt arra, hogy egy láthatatlan kéz holnap vagy talán a következő pillanatban számonkérheti

a lelkét. Vajjon, gondol-e ilyenkor, őszi tájban, a föld terményeinek az elvételekor, az élethez szükséges adományok elraktározásakor minden élő lélek arra, amit az apostol így fejez ki: hiába munkálkodik az ember, ha az Ur nem ad előmenetelt?!

Meg vagyok győződve, hogy az igazán vallásos ember minden áldásban elsősorban Isten jutalmazását látja s még súlyos megpróbáltatások idjén sem adja fel hitét, hogy megáld az Isten. Tudom, hogy aki szereti a templomot és azt szívesen, benső szükségérvetből látogatja, ilyenkor a közönségesnél mélyebb elgondolással áll meg az Ur házában, őszinte hálaérzelmekkel emlékezik meg a szerető mennyei Atyáról, akitől van mindenünk s aki mindig velünk van, akiben vagyunk, élünk és mozgunk.

Hogyne? Hisz akárhová menjünk, akármerre nézzünk, mindenütt az isteni gondviselés jeleit látjuk. Fenn, az egek boltjain, ő tartja össze a kiterjesztett erősséget, melyen trónol a természet királya, a nap, mely éltető melegével és világosságával termővé teszi az anyaföldet. Lent, a föld mélyében, az ő ereje izzik a tűzben, s ez az erő annak a láthatatlan tűznek a melegét számtalan földrétegen átvezeti, hogy kisugárzása hozzájáruljon a természet szépségének, gazdagságának a pompájához. Itt a földön az ő ereje teszi termékennyé a megszántott barázdát, az ő ereje folytán indul csirába a gabonaszem, fejlődik és hasad ki a bimbó, lesz gyümölcs a virágból s a mindennapi kenyér biztosítására kalászt termel a mező. Az isteni erő ott lakozik az emberi kebelben s Isteni tulajdonságokat, alkotó képességeket fejleszt ki a lélek világában. Ez erőnél fogva hajtja szolgálatába az ember a természet erőit, a gőzt és a villanyt, a vizet és a levegőt, az anyagot s annak számtalan változatait. Ott van az isteni erő a felhő alakulásában és a felfakadó forrásban, a búzaszemben és a gyümölcs ízében, tápláló erejében, a fűszálban és a falevélben, a harmatban és porszemben, ott van a föld megrendülésében, a vihar félelmes zúgásában, a zivatar most romboló, majd tisztító erejében. Ott van Istennek ereje az élet örömeiben és boldogságában, de ott van még az emberi nyomoruságban s a megpróbáltatások küzdelmében is. Ez adja a biztató, a kitartó erőt, reményt fakaszt és hitet ébreszt. Érezteti, hogy sohasem vagyunk elhagyatva. Mert ha csalódunk jó szándékunkban, ha ellenünk támad meghitt barátunk, ha csapások érnek, ha az élet meghordoz a megaláztatás és siralom völgyén, egy belső hang, egy láthatatlan ajak azt mondja: velünk van az Isten és megsegít! Nemcsak a föld terménye, nemcsak a természeti erők, hanem a hit és lelki erő is Isten jutalmazása!

Ne felejtjük hát, atyámfiai, egy pillanatra se Isten szerető gondviselését és megfoghatatlan hatalmát. S ha vettünk valami jót tőle,

mondjunk szívből hálát érte. Ha talán sújtoló kezét érezzük, ne távozzunk el tőle, mert ő a próbák által is csak tanítani akar. Gondoljunk mélységes hálával mindig arra, aki az élet szükségleteit megadja nekünk. S ha talán közvetlenül nem is takarítjuk be a föld áldásait, de minden munkánk és fáradozásunk jutalma magában hordja azt a tudatot, hogy a föld gyümölcsözése a mi megelégtetésünkre is szolgál. Emlékezzünk meg arról, hogy testi munkánk sikere s lelki életünk minden eredménye a szerető Isten meghálálhatatlan jutalmazása. Nélküle nincs előmenetel. S ha az ő végtelen gondviselése folytán megelégtettünk eledellel s teltebb lesz kamránk, egészségnek és jólétnek örvend családunk, — ne feledjük, hogy vannak sokan, akik hiányt éreznek, túrnek és úgy remélnek, szenvednek és hittel táplálják magukat, hogy pótolják a kenyeret. Tartsuk emlékezetben, hogy magunk és családunk mellett fajunkkal és egyházunkkal szemben is van kötelességünk. Itt az iskola, ott a templom kér, majd kifosztott egyházunk követel testi és lelki javakat, a kevésből keveset, a sokból többet. Teljesítsük jó lélekkel minden kötelességünket, hogy a jelen és a jövő a multhoz méltóan biztosítva legyen, mert csak így remélhetjük jóban és rosszban, hogy „Megáld minket az Isten, a mi Istenünk“. Csak így lesz Isten jutalmazása a közboldogulás eszköze.

Kovács Lajos,
brassói lelkész.

Hálával áldozál Istennek!

(1928 augusztus harmadik vasárnapján, Homoród-fürdőn tartott hálaadóünnepi beszéd.)

„Hálával áldozál az Istennek és teljesítsd a felségesnek fogadásodat: És hívj segítségül engem a nyomoruság idején és megszabadítalak téged és te dicsőítesz engem. Aki hálával áldozik, az dicsőít engem, és aki az útra vigyáz, annak mutatom meg Istennek szabadítását“. Zsolt. 50, 14, 15, 23.

Az áldást osztogató, aranysugarú nyár verejtékes munkánkkal megszentelt napjai után eljöttünk a mi drága hegyes-völgyes hazánk e kies ligetébe, hogy a természet ezen örökszép templomából Istenhez, a mi gondviselő jó Atyánhoz küldjük el szívünk forró háláját. Itt „... életünk a sokaságtól távol, hangot talál a fákban, könnyeket a csobogó patakban, a kövekben beszédek és mindenben csakis jót“.* A lenge szellő lágy ölében ringó, égbe vágyó virágillat sejtelmes szárnyaival lelkünk az égbe száll, hogy bizonyosságot tegyen az Úr előtt a székely nép Istenfélelméről és áldozatos hálájáról, hogy kérje továbbra is a mi Urunk áldó szeretetét. Lelkünk megszentelt érzéseiből úgy fakad fel ajkunkra a zsoltáros király éneke, mint a hegy szivéből feltörő forrás kristály vize és a gyermek bízó hitével zengjük: „Az Úr az én pásztorom, nem szűkölködöm. Fűves legelőkön nyugtat engem és csendes vizekhez terel engem. Lelkemet megvidámítja, az igazság ösvényén vezet engem az ő nevéért. Asztalt terítesz nekem az én ellenségeim előtt, elárasztod fejem olajjal, csordultig van poharam. Bizonyára jóságod és kegyelmed követnek engem életem minden napján...“ (Zsolt. 23. 1, 3, 5, 6.) Éreztük Istenünk jóságát és kegyelmét, mikor verejtékezve vetettünk szemet a föld barázdáiba, mikor téli fagyban a béke-meleg fehér hóleplevel takarta be, mikor tavasz jöttén arany napsugárral ébresztette a tündér álomban szendergő természetet, mikor vihartól védte, vizártól óvta, hogy legyen

* Schakespeare.

meg a mindennapi kenyereink. Tudjuk, hogy „Az Úré a föld és annak teljessége, a föld kerekése...” az Ő tetszéséből ajándékozta nekünk ezt a drága földet, ezt a csodálatos Kánaánt, amelyen nem teremnek mázsás szőlő fürtök, melynek völgyeiben nem tejjel-mézzel hömpölyögnek a vizek, melyben az áldás nem úgy hull, mint az égi manna, hanem becsületes, kemény munka adja meg a mindennapi kenyeret, mert itt az égbe szökken hegyek hátán sziklát kell törni, hogy puha ágya legyen a búzának, itt égbe néző fenyők fölött sas sikolt le ránk és mi mégis úgy szeretjük ezt a csodálatos székely Kánaánt. Megadta újra nekünk ez a drága föld a mindennapi kenyeret, testünkre ruhát adott, hogy ne vehessen erőt rajtunk a zord idő, az erdőben fát növelt, hogy téli fagyban legyen meleg kis szobánk. Óh, ha nem adott volna, éhség emésztene, a fagy megkínozna és szemünkből a kétségbeesés könnye csorogna. De szemünk hálával tekint az égre föl, mert Isten áldása folytán a föld javait elnyertük. A szent íge szavai ma ünnepszentelő valósággá lettek: „Hálával áldozzál az Istennek...” Az áldozat arany kapocs, mely Istenhez köt minket; a hála a selyem szál, mely finom hálával az éghez szövi e földi küzdelemben oly sokszor megsebzett lelkünket. Az áldás az ég ajándéka, a hála pedig az Istenben való bizalom vallomása, mely sejtelmesebb az első szerelmet valló ifjú szív varázsos mámoránál, üdébb a csobogó forrás felett elsuhanó nyáréji szellőnél és melegebb a kalászt érlelő juliusi napsugárnál, mert a gondviselő Atyában való megnyugvás bizodalma, békéje és melegsége testesül meg benne. A hála a legszebb emberi érzés, mert elszakítja lelkünket a hétköznapi élet poros világától, megszabadítja testünket a mindennapi munka kimerítő fáradalmaitól és felemel az Istenországába, hogy bizonyosságot tegyen nekünk a hit boldogító hatalmáról. Ugy-e érzitek, kedves testvéreim, hogy hálaimátokkal lelketek is az égbe száll és hálátok őszinte érzése által megjelenik nektek az Isten, szeretetének teljes pompájában és magához ölel titeket, hogy legyetek bizonyosak benne és erősödjete meg az Ő országának munkálására az emberek között.

A mi hálánk ezen a csodálatos földön szent elkötelezettséget jelent. Az íge eme szavairól: „... és teljesítsd a fenségesnek fogadásait”, egész életünkkel bizonyosságot kell tennünk, hogy méltók lehessünk Isten áldó szeretetére.

Miket fogadtál meg az Istennek, édes ember testvérem? Talán elfelejtetted, talán nem is tudod, hogy a boldog gyermekkorod minden édes álma és minden boldogságban töltött napja titkos fogadalom volt az Istennek, hogy ezeket az édes órákat egyszer megfizeted ezen drága föld iránti forró szerelmed által. Óh, mert szépséges királykisasszony ez a föld, illatos virággal ékes, arca mosolygó búzaföldek halvány pír-

jától derüs, mint drága ékekkel kirakott öv öleli át a Hargita, mint égbe néző korona-ül fején a fenyvesek titkos dalokat suttogó kórusa. Hányszor fogadtad gyermekkorodban, hogy mint édesapád, fogod szántani- vetni a rögöt, hányszor fogadtál csillagos nyári estében ősrégi székely balladát énekelve örök szerelmet a hegynek, fának, virágnak, a kis templomnak, iskolának és minden kedves kicsi háznak a faluban? Ez a drága föld hívott életre minket, ez táplált édes kenyérrel, hogy legyen erő a mi izmainkban, itt tanultuk az első imádságot, melynek hangjai most is, mint kedves muzsika zsongnak lelkünk mélyén. Mindez a mi titkos fogadalmunk, mely azt parancsolja, hogy nekünk itt élnünk, halnunk kell. Lehet, hogy néha fáj itt az élet, lehet, hogy fájdalmas gondok ülnek a szivünkre, lehet, hogy sokszor sirnunk kell, mint az ártatlanul megvert árva gyermeknek, de egyszer majd lehull rólunk életünknek minden súlyos keresztje és lelkünk az Úr színe elé száll a megérdemelt jutalomért.

„És hívj segítségül engem a nyomoruság idején és megszabadítalak tégedet...” Halljátok az íge vigasztaló szavát? Fáj itt az élet, nyomoruság gyötör, ne féljete, mert megszabadít minden bajtokból a jó Isten! Tudom, a nyomoruság idején sokan arra gondolnak, hogy bármely más táján a földnek ennyi verejték, ennyi kínlódás aranyakat teremne és akkor álmodoznak Amerikáról, mint egy aranyban úszó tündérországról, ahol dollár hull az égből. Óh, hányan feledkeznek meg arról a sok szent kötelékről, mely e földhöz fűzi őket és itt hagyják mindenüket, hogy Amerikába mehessenek. Ott aztán az álmokból keserű kiábrándulás lesz, mert ott a székely emberre csak kínos robot vár, ott a szabad székely a dollár megkínzott rabszolgája lesz, akinek lelke álmát, vágyát, keserűségének panaszos imáját elfojtja a gép, ez a modern kor ezerfejű sárkánya. Ott a dollár a király, akinek nehéz robottal kell szolgálni zsarnok hatalmát. Ott a pihenés órájában nem találja meg a jó szomszédot, testvért, vagy szülőt. Ott a templom hívó szava idegen a székely embernek. Ott a kék ég nem borúl oly szeretettel rá, ott a madárdal nem oly ismerős, kedves ének, mint itthon a Hargita alatt. Ezért kell Amerikába menni, hogy az el nem sírt könnyeket ott sírjuk el?

Édes testvéreim, ez a föld gazdagabb Amerika a világ bármely kincses földjénél, mert itt minden talpalattnyi föld kincset rejteget. Vágd csákányodat a Hargita hátába és vasérc kerül eléd, fúrj le a mélybe s gyönyörű fekete szén, mint fekete gyémánt mosolyog reád, fúród nyomán gyógyvizek buggyannak fel, melyeket messzi földeken arannyal fizetnek meg. Arany szunnyad a hegyek titkos mélyén, vedd ki onnan, ember testvérem és meglásd, gazdag és megelégedett leszel itt, ebben a csodálatos Kánaánban.

Isten tanácsa zeng feléd az íge szent izenetében: „aki az útra vigyáz, annak mutatom meg Istennek szabadítását.“ Szeretett testvérem, tudod-e melyik az életben a te útid? Az az út, amely a becsületen keresztül a kevésről a többre, a gyarlóról a tökéletesre, a rútról a szépre és a régiről az új felé vezet, mert ma nem járhatjuk az apáink útját, a mi életünk többet követel tőlünk, mint apáinktól követelt. A mi terheink súlyosabbak, mint a múlt emberéi, nekünk nagyobb rész jut a közterhekből, mint a régieknek, tőlünk többet kér az anyaszentegyház, mint apáinktól, az idők az áldozatok jegyében járnak és nekünk abban kell járnunk, hogy minél több áldozatot hozunk egy szebb, boldogabb jövőért. Ezért kell nekünk több kincset kivenni a földből, mint amennyit apáink vettek ki. De ehhez a többlet gyűjtéshez több tudás, több ügyesség kell, mint amennyi őseinknek volt. A tudás, a tudomány az a varázskulcs, mely kinyíthatja a föld kincses tárnáit, amely a gyógyforások vadregényes talajait bűbájos kertekké varázsolja át, hogy ide vonzzák napnyúgat és napkelet minden országának üdülést és gyógyulást kereső gazdag népeit, hogy gyarapodjék általuk a mi népünk. Óh, keressétek a tudásnak szent csarnokait, munkátok végeztével lapozzátok a tudományok könyveit, mert ezek rejtik számotokra az örömet, ezekből fakad a megnyugvás boldog mosolya és a mindent megszentelő béke. Minden tanulásban töltött óra egy évvel hozza közelebb hozzánk az olyan nagyon vágyott boldogabb jövőt. Vigyázzuk szent igyekezettel a haladás útját, mert aki az útra vigyáz, annak mutatja meg az Úr az ő szabadítását. Akarjátok a megszabadulást e könnyekkel terhes jelenből, akarjátok oly igazán, annyi buzgósággal, mint ahogy a hála érzése szakadt fel e mai napon szivetek mélyéből, mint ahogyan a szabadságra vágyik a havasok fölötti vijjogó sas!

„Aki hálával áldozik, az dicsőít engem...“ A hálaadás e szent órájában legyen a mi hálánk méltó Isten örök dicsőségéhez. Legyen méltó azáltal, hogy mi megkeressük azt az utat, amely a tökéletesedéshez vezet, amelyen feltárul a fájdalmas, szenvedéssel teljes múlt után a megelégedés aranysúgaras országa: a mi Úrunk birodalma. A vezér vár reánk, tövis korona fején a királyi jelvény, pálma ág kezében a kard; parancsa így szól: Testvéreim, szeressétek egymást! Útja az evangélium és célja, a mi gondviselő Atyánk. Álljunk a hála szent napján az Ő seregébe, mert örvend a világ, hogy egy nép a szebb jövő felé tör.

A csobogó patak játszi hangja, az erdei dalosok vidám kara és a széltől suhogó égbe néző fenyők méla zsolozsmája az örökös zsoltaért küldi fel az Úrhoz és Ő megáldja: a hála jegyében a tökéletességre törő népet. Ámen.

Dobai István,
h.-újfalvi lelkész.

Az Úrnak napja.

Nehémias : 8—11.

Csend legyen, ünnepélyes, hosszú csend. Halljátok-e, a Léviták hallgatásra intenek. Az Úrnak szent napja ez.

Mély csend van a természetben. Fa nem rezdül, levél nem mozdul, szellő csendet nem zavar, nem hangzik madár dala . . . a természet ilyen, amikor figyel. Figyeli a csendben tömörülni akaró zsidó népet, hogy az ég és a föld nagy szent odaadással hallgassák a törvényeket, melyet Nehémiás olvas.

Sokan csodálkoznak, hogy kerül ide a főpohárnok? Megmondja maga :

— Álltam szemben a királlyal, kezemben arany serleg volt. Könnyes volt a szemem s mikor kérdezte, miért? megmondottam, hogy népem földjére vissza-vissza vágyom. Hiv a szent föld, a város, Jeruzsálem, a templom. A templom, melynek fala mohás is már, kő porladt ki belőle, nincs, aki rágondoljon, nincsen bár egy se. Szóltam hozzá: Haza, haza eressz engem. A régi haza utáni vágy kinez, virágai intgetnek, forrásvizére vágyom, hogy szomszámot eloltsam végre. Uram, eressz haza engem.

És a főpohárnokból próféta lett. Most a törvényeket olvassa. Boldogságtól gyúlt ki az arca s ahogy a mózesi törvényeket kezében tartja, úgy néz ki, mint egy Sion hegyi gyönyörű kép, mint maga a megelevenedett próféta. Szava dörgő, sokszor sujt. Nem így volt ez régen! . . . Oly bőséges volt akkor a vallásos érzelem, hogy a hétköznapiak is tele voltak ezzel, ma még a szombat is üres, nincs ki felmenjen a templomba, nincsen csak egy se. Ma összeszorult a vallásos érzés annyira, hogy elfér egyetlen szombatba egy nép minden vallásos érzése, össze lehet szorítani egyetlen templom belsejébe. Régen a hétköznapiakba is szombatot, vasárnapot lopnak, ma a vasárnapból is hétköznapot csinálnak. Újszerű mózesi törvény előttetek ma, miért? mert egészen elfelejtettétek. A törvény nem új, csak a ráemlékezés az. Ez a nép nagy bűne, az elfelejtett törvény. Látjátok, milyen szép a természet, milyen

ünnepélyes, milyen csendes . . . hosszú, mély csend ül a természetben, mert elvégezte munkáját, megadta áldását. Ez a nagy, ünnepélyes, hosszú csend hiányzik az emberek között.

A hűségesen végzett, teljesített vallásos élet utáni édes megnyugvás. Babilon ereje dühöng felettünk, fogságban élünk, de azért im ére-zünk jószágot is, hazaengedett a király templomot építeni. A fogság nem azt jelenti, hogy megszűnik ezzel minden faji érzés, régi törvényhez való ragaszkodás, inkább csendes megadással folytatott nemes munkát kíván, melyben benne van a másokért folytatott munka mellett a magunk ügyének megharcolása. Ime, a nagy király megértette kívánságunkat s mi itt állunk a régi falak mellett . . . de nem a régi érzésekkel, mi szégyene marad minden zsidónak. Az Úrnak szent napja ez és csak ez, melyen a régi törvényeket ismételve, pedig minden nap szent kellene legyen.

A nap fölemelkedik az ég központjára, olyan, mint egy átszellemült próféta, ki népe áhítatában gyönyörködik, a próféta fölnezi az égre, olyan, mint egy ragyogó nap, mely a föld szépségeit most veszi számba, és e csendben, szépségben valóban az Úrnak megszentelt napja e nap.

Az ősznek csendes világában — mikor még szellő sem zavarja a csendet — a föld ezer szépsége között fehér gondolatokkal jár az ember. Olyan e gondolat, mint fehér hattyu tiszta tó színén. Néha a mulandóság gondolata vesz körül, ilyenkor bolyong gondolatunk a bizonytalanságban, mint az álom az éj sötét órái között. Az ősz legalkalmasabb vallásos gondolatok ébresztésére. Úgy tetszik, mintha mi is hallanók a Léviták csendre intő szavát, csend . . . csend legyen, az Isten embere beszél most hozzánk, a természet őszi nagy, ünnepélyes csendjében.

Azt hiszitek most más a próféta hangja? Ugyanaz, mint a régi időben. Azt hiszitek most más a beszéde? Ugyanaz, mint amikor ott beszélt. Mi a lélek rádió állomásán állva, fölfogjuk az ő beszédét és tovább adjuk prédikációját. A természet most is olyan szép, mint akkor, a nap most is oly bámulónak látszik, a próféta most is oly ingerült.

Csend legyen, ünnepélyes, hosszú csend. Az Úrnak szent napja ez. Bár egyszer ünnepeljétek meg a vasárnapot. Tudjátok-e, régen oly nagy volt a vallásos érzés, hogy nem fért el egy vasárnapon, a hétköznapokból is vasárnapokat csináltak . . . ma még a vasárnapból is hétköznapot csinálunk. Régen, megállott a szekér a vasárnapi harangszóra, ma akkor megy a gazda befogni állatát. Ma nem elég az embernek hat nap munkára, nem elég hosszú a nap a dologra, az éjszakákat is kivilágítja, a holdat is megállítja, a vasárnapot is kilöki a munkásnapok közé . . . mert mindent átölelő vágya megvalósítására kevés az ideje. Pedig nem az idő kevés, igen sok a vágya, életterve, kapzsisága

Az Úrnak olyan kevés nap szenteltetik. És mégis, ha az ősz csendes világában elmereng a mulandóság gondolatán, s tévelyeg ebben — mint az álom az éj sötét órái között — nincs más helye, hol megpihenni leüljön, egyedül az Isten. A mi vallásos érzésünk elfér egyetlen egy templomban, régen a természet nagy, nyitott temploma is kevés volt erre. Tele volt a levegő zsoltárokkal, ma a templom sem ismer elég zsoltárt. Régen a templomok belsejében imakönyve fölé hajolva imádkozott sok-sok asszony, ma még imakönyvünk sincs elég. Bizony, jöhetne nyugodtan a régi idők prófétája intő szavával s megmondhatná, hogy faji életünket sem éljük úgy, ahogy megélnünk kellene. És nem sietünk megépíteni templomainkat, vagy megtisztítani mohától, iszalagtól oldalát, melyektől már alig-alig látszik. Az épületek között ma nem a templom az első, nem az imakönyv a legszebb a könyvek között és az ünneplő ruhát olyan ritkán akarjuk felvenni.

E gondolatok keltésére leginkább az ősz alkalmas, azért emlegetem most. A tavaszi gondolat vágyaktól, reményektől terhelt, — olyan, mint az ifjú gondolatvilága — a nyári gondolat aggodalomtól, töprengéstől nehéz... Ősz csendjében nyugodt a gondolat, nyugodt és igazságos. Igazságos önmagunkkal szemben. Mert be kell ismerjünk, hogy tőlünk is távol van az a világosság, melyet a próféta kíván népétől. Megdolgoztuk a tavaszt, álltuk a nyár viharát, elvettük áldását, de mindezekért hálákat adni Isten házába nem sietett senki. Ezt igazsággal be kell ismerjünk. Most itt az ideje helyre hozni, mit elmulasztott eddig az ember, ideje már egyszer a lélek vágya szerint imádkozni. A természetben most nagy a csend, de ha fúj az őszi hideg szél, megszámlálhatatlanul hullanak a fák sárgult levelei. Őszi fehér gondolataink egy csoportja legyen ettől lekötve, a másvilági élet hite növelje az ima áhíthatát. Ha erre gyakran gondolunk, az Úrnak sok megszentelt napja lesz. Ámen.

Ütő Lajos,
keresztúri lelkész.